

INFORMÁLIS VÁROSI ZÖLDTEREK FEJLŐDÉSI PÁLYÁINAK TÉRHASZNÁLAT-ALAPÚ VIZSGÁLATA SZEGEDEN

TRÁSER NÁNDOR ZOLTÁN – NAGY GYULA

SPACE-USE-BASED ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT PATHS OF INFORMAL
URBAN GREEN SPACES IN SZEGED

Abstract

Both the literature, and the main goals of the European Union emphasise the importance of sustainable urban planning and the more efficient use of urban green spaces. This also includes informal urban green spaces, which in many cases, have only been used in alternative ways, and whose important feature is the lack of regulation, which can lead to unique green space usage habits and activities. The aim of this research was to examine the main characteristics of the people using informal green spaces, their space use habits, especially the possible appearances of deviances. During the research, 14 sample areas from Szeged, Hungary were examined using pre-compiled survey data sheets with the method of field observation for 12 times between 2020.09.24. and 2021.07.16. In the years of 2022 and 2023 benchmarking follow-up participatory observations were conducted. As a result, we found that informal urban green spaces in Szeged are characterized by a strong diversity, for example in terms of the number of their users, which can be influenced by several factors. One of the most important is how large the green space is, how easily it is accessible, how diverse the available functions and ecosystem services are, and at what time and under what weather conditions the observation took place. Younger adults are the most frequent visitors of the investigated sample areas, where illegal activities also occur in many cases. However, these activities only turn into real conflicts in the case of the most visited green spaces, and to avoid them we have outlined four urban development scenarios: Laissez faire, application of soft or hard urban development tools, and the privatization of urban greenspaces.

Keywords: commodification, commercialisation, public space usage conflict, field observation, green infrastructure, deviance

Bevezetés

Az ENSZ és az EU egyaránt kiemelten kezeli a fenntarthatóság kérdését, melynek szakmai támogatása céljából mindkét intézmény irányelveket fogalmaz meg, melyek egyaránt az éghajlatváltozás elleni fellépést sürgetik (ensz.kormany.hu; sdgs.un.org). Az EU a 2019-2024-es időszakra szóló stratégiájában meghatározott 4 prioritása között szereplő klímasemleges, zöld, méltányos és szociális Európa, illetve az Európai Bizottság ezen időszakra vonatkozó 6 prioritása között szereplő Európai Zöld Megállapodás nyomán (european-union.europa.eu) a szakpolitikában is előtérbe kerülnek a fenntarthatósági elvek. Ezen célok elérése esetében kiemelten fontosak a városok, ugyanis már jelenleg is több, mint a Föld népességének a fele ezekben él, ráadásul ezen arány intenzíven növekszik (Kovács Z. 2017).

A lefektetett elvek egyik elemi pontja a fenntartható városfejlesztés, és azon belül is a városi zöldinfrastruktúra megóvása, bővítése, tudatos átalakítása és hozzáférhetőség javítása minden lakó számára. Azonban ezen törekvéseknek komoly gátja lehet a beépített felületek fokozott kiterjedése, a városi (köz)terekért folytatott egyre kiélezettebb verseny, melynek számos fizikai megnyilvánulási formája is tetten érhető (GÖNCZŐ V.–TÉGLÁS A. 2003; BOROS L. 2006). Ráadásul a közterek közösségi, szabad hozzáférést biztosító,

demokratikus jellege egyre több esetben szorul háttérbe a neoliberais városüzemeltetési gyakorlatok hatására. Ezekben ugyanis az egyik legfőbb szempont a fenntartási költségek minimalizálása és a profit maximalizálása, akár a közterek privatizációjának elősegítése árán is. Utóbbi velejárója a közterek túlszabályozottá, kirekesztővé válása, a szimbolikus tér-birtokbavétel (MITCHELL, D. 1993; BILLIARD, E. 2014; BOROS L. 2018, ERŐSS Á, 2024).

Egyre fontosabbá válnak a tervezéssel és szabályozással kialakított, emberi tevékenység nyomán fenntartott formális zöldterületek (KOLCSÁR et al. 2021). A zöldterületeknek a városok szerkezetére, klímájára, lakosaira gyakorolt pozitív hatásai remek kiindulópontot jelenthetnek a zöldterületek általi felértékelődés és tudatos felértékelésnek is. Ugyanakkor a formális jellegű zöldterek és azok fejlesztése eredményezheti a településrészek dzsentrifikációját, illetve ahhoz kapcsolódó társadalmi kicserélődési folyamatokat (GOULD, K. A. – LEWIS, T. L. 2012; QUINTON et al. 2022, NAGY GY. – TRÁSER N. 2024). Számos olyan települési zöldtér van, mely hivatalosan, jogi szempontból nem minősül közparknak vagy közkertnek, azonban olyan települési zöldfelület, melyet a lakosok zöldterületként használnak. Ezek a sokszor alternatívnak tekintett és eredetileg nem közösségi tevékenységek színterének szánt zöld infrastruktúra elemek az informális városi zöldterek (LUO, S. – PATUANO, A. 2023). Ezek, csakúgy, mint szinte minden zöldfelület, a klímára gyakorolt pozitív hatásai mellett bizonyítottan egészségügyi előnyöket is nyújtanak a körülöttük lakóknak, illetve az őket használóknak (WOLCH, J. R. et al. 2014; XIE, J. et al. 2020). Ez a COVID-19 pandémia során kifejezetten felértékelődött, amely alatt globálisan bevezetett különféle kijárási korlátozások erősen befolyásolták a zöldterület-látogatási szokásokat. Ezek nyomán kezdetben Európában és Észak-Amerikában csökkent a zöldterület-használók száma (SAMUELSSON, K. et al. 2020), ugyanakkor a korlátozások részleges feloldásával bizonyos nagyvárosokban, mint Oslo (VENTER, Z. S. et al. 2020; VENTER, Z. S. et al. 2021), Brisbane (BERDEJO-ESPINOLA, V. et al. 2021), Hong Kong, Tokió, Szöul vagy Szingapúr (LU, Y. et al. 2021), illetve Svédország több területén (SAMUELSSON, K. et al. 2020) és Magyarországon is (Google Mobility Report 2022) nőtt a zöldterületek kihasználtsága. Az emelkedő látogatottság térülethasználati konfliktusokhoz, térhasználati versenyhelyzetekhez vezetett (HARVEY, D. 2008), ami miatt a városi lakosság zöldterületekkel kapcsolatos igényeinek kielégítésében kulcskérdéssé válhat, hogy az egyes települések hogyan tudják kihasználni a formális zöldterei mellett az informális zöldtereket. Jellemzően az informális városi zöldterek diverzebbek, mint a formális zöldterületek és zöldfelületek nem csak megjelenésükben, de ennek nyomán az ott tapasztalható térhasználati szokások terén is (RUPPRECHT, C. D. D. – BYRNE, J. A. 2014). Ez kiterjedhet mind a látogatók demográfiai jellemzőire, mind a tevékenységeikre. Utóbbi esetében akár különböző köztérhez kapcsolható devianciák fokozott megjelenésére is lehetőséget biztosítanak formális társaikkal szemben, hiszen ezek fenntartása-üzemeltetése kérdéses, a tulajdonviszonyok nem minden esetben tisztázottak vagy ismertek (RUPPRECHT, C. D. D. 2017). Ezek feltárásához kapcsolódóan két fő kutatási cél került kijelölésre. Az egyik az informális zöldterek alapvető jellemzőinek az azonosítása, a látogatószám, a demográfia, a kihasználtság és az ezeket befolyásoló tényezők feltárása volt. A másik cél a térhasználati szokások feltérképezésére és az elméleti keretrendszerrel való összehasonlító jellemzésére vonatkozott. Utóbbihoz kapcsolódóan legfőképpen azt volt célunk vizsgálni, hogy milyen mértékben térnek el az informális zöldtereken tapasztalható tevékenységek a társadalmi normáktól, a közterülethasználati jogszabályok által előírtaktól.

Mindkét kitűzött célhoz kapcsolódóan egy-egy kutatási kérdés került megfogalmazásra. Az első, hogy a tanulmányban kiválasztott informális zöldtereket a lakosság milyen mértékben látogatja, használja ki illetve, hogy az egyes zöldterek látogatottságának,

a lakosok térhasználati szokásainak mik a legfőbb jellemzői? A második kutatási kérdés arra vonatkozott, hogy milyen formában és mértékben jelennek meg deviáns, a társadalmi normákkal vagy a jogszabályokkal szembemenő tevékenységek az informális zöldtereken, illetve milyen jövőbeli fejlesztési alternatívák azonosíthatók a vizsgált zöldterek esetében?

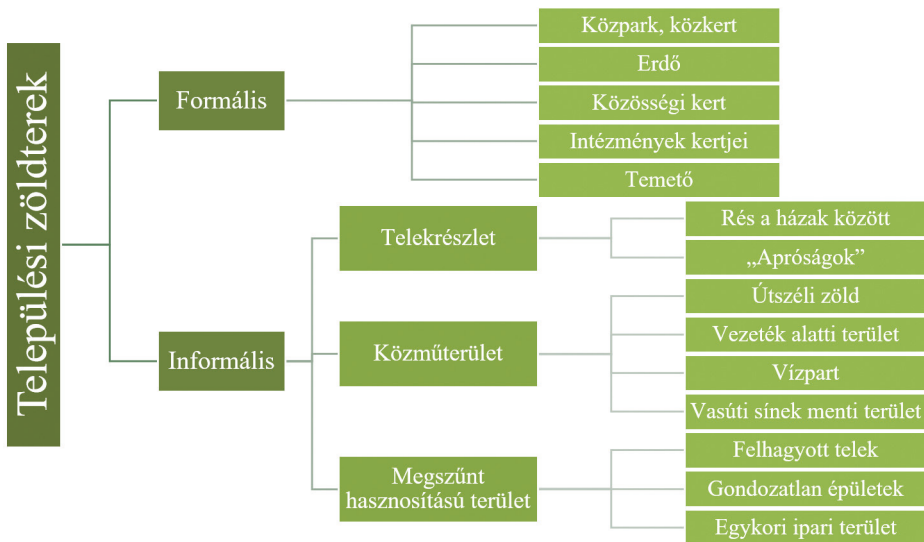
Elméleti áttekintés

Formális és informális városi zöldterek

Az olyan városi zöld infrastruktúra elemek, mint például a zöldfelületek, a zöldterületek vagy a zöldterek vizsgálata során elengedhetetlen lépés ezek fogalmainak a tisztázása, ugyanis eltérő tudományterületek sokszor eltérően értelmezhetik ezeket. A fentebb említett fogalmak közül a legtágabban értelmezett a városi zöldinfrastruktúra. Az informális városi zöldterek kutatása során a legkönnyebben használható (YOUNG, R. et al. 2014) definíció szerint egy olyan, sokszor egész településre kiterjedő hálózatként értelmezhető, melybe beletartozik minden olyan városi területet, amely tartalmaz valamilyen szintű zölddel (növényzettel) borítottságot, legyen ennek mértéke bármekkora (csak pár apró növény vagy akár egy egész fatársulás) (TZOULAS, K. et al. 2007; ALMANZA, E. et al. 2012; BENEDICT, M. A. – MCMAHON, E. T. 2012; TAYLOR, L. – HOCHULI, D. F. 2017; WANG, J. – BANZHAF, E. 2018). Ezen meghatározás nyomán a zöldinfrastruktúrába egyaránt beletartoznak az OTÉK-ban (253/1997. Kormányrendelet, 1997) definiált zöldfelületek és zöldterületek is. Utóbbi két fogalom ugyanakkor jellemzően egy mérnöki-tervezői szempontrendszert képvisel. Az egyes városi terek térhasználati jellemzői azonban nem csak a tervezési elképzelések szerint alakulhatnak. Továbbá az, hogy a településrendezési dokumentumok szerint mi számít zöldterületnek, illetve mi számít vegetációt nem tartalmazó közterületnek szintén nem minden esetben felel meg a valós helyzetnek. Végezetül a zöldfelületek- és területek kategóriái nehezen egyeztethetők össze a nemzetközi szakirodalomban használt „urban green space” fogalommal, így összességében térhasználati szokások vizsgálata szempontjából előnyösebb a városi zöldterek (VZT) fogalmát használni. Ezek alatt azon települési területek érthetjük, amelyek tartalmaznak valamilyen szintű zölddel (növényzettel) borítottságot (ALMANZA, E. et al. 2012; STANFORD, H. R. et al. 2022; TAYLOR, L. – HOCHULI, D. F. 2017) és alkalmasak arra, hogy esztétikai jellegük vagy nagyságuk alapján valamilyen rekreációs, használati célt szolgáljanak, valamilyen ökoszisztéma-szolgáltatásuk alapján a város élhetőségét, klimatikus viszonyait javítsák, illetve a lakosság számára hozzáférhetőek legyenek (NAGY GY. – TRÁSER N. Z. 2024). A VZT-k két csoportra oszthatók, formálisakra és informálisakra. Előbbiek alatt a zöldterek azon csoportját értjük, melyek jól lehatárolhatók, könnyen felismerhetők és a tisztán meghatározható a fenntartójuk, aki legalább egy bizonyos mértékig ápolja is a területet. Ezek öt fő típusa a közparkok és közkertek, a közösségi kertek, a temetők, az intézmények kertjei és az erdők (PIETRZYK-KASZYŃSKA, A. et al. 2017). Az informális városi zöldterek (IVZT) definiálása ennél jóval vitatottabb kérdés (FARAHANI, L. M. – MALLER, C. 2019), vannak egyszerűbb megfogalmazásúak, mindazon területek, ahol a természet elkezdte „visszafoglalni” a város területét (JORGENSEN, A. – TYLECOTE, M. 2007). Ugyanakkor vannak részletesebb, pontosabb megfogalmazásúak mely szerint az informális városi zöldterek nem csak biológiai, hanem társadalmi és ökológiai jelenségek is egyben. Szerintük minden olyan emberileg bolygatott városi terület az IVZT-k közé sorolható, amelyen spontán kialakuló, átmeneti zöld vegetáció található (például elhagyott épületek, vasúti sínek mentén, félbehagyott építési területek) (RUPPRECHT, C. D. D. – BYRNE, J. A. 2014A;

RUPPRECHT, C. D. D. –BYRNE, J. A. 2014B; RUPPRECHT, C. D. D. 2017; KIM, M. et al. 2018). Meghatározásuk arra fókuszál, hogy e területek közös tulajdonsága a fenntartás és a használat szabályozásának hiánya. Ennek nyomán kifejezetten nagy diverzitás jellemzi e területeket, legyen szó akár a korábbi funkciójukról, a jelenlegi állapotukról vagy a lakosság életében betöltött szerepükről (LUO, S. –PATUANO, A. 2023). Utóbbiak kiválóan tükröződhetnek a látogatottságuk terén, amelyben kulcstényező a lakóhelyektől való távolság (FOSTER, C. et al. 2004; GILES-CORTI, B. et al. 2005), ugyanis minél közelebb élnek hozzájuk, annál nagyobb eséllyel látogatják meg őket (COLES, R.W., –BUSSEY, S.C. 2000; ROOVERS, P. et al. 2002; JENSEN, F.S. –KOCH, N.E. 2004; NIELSEN, T.S. –HANSEN, K.B. 2007; BJÖRK, J. et al. 2008; KOLCSÁR, R. A. et al. 2021).

Az informális városi zöldterek csoportosítása egy összetett folyamat, amelyet korábbi kutatások eltérő szempontok mentén tettek meg. Született már olyan kutatás, ahol a fő csoportképző tényező az elhanyagoltság mértéke volt (SIKORSKA et al. 2020). Ugyanakkor a legrészletesebb és átfogóbb Rupprecht és Byrne munkája volt, akik 9 kategóriába sorolták az IVZT-ket (RUPPRECHT, C. D. D. –BYRNE, J. A. 2014A), melyeket később 3 további nagy kategóriába rendeztek más kutatók (STANFORD, H. R. et al. 2022). Az így kapott informális városi zöldtér csoportok a közműterületek (út széle, vízpart, vezeték alatti terület, vasúti sínek mentén), a megszűnt hasznosítású területek (felhagyott telek, gondozatlan épület, egykori ipari terület) és a telekrészletek (rés a házak között, „apróságok”) (NAGY GY. –TRÁSER N. Z. 2024) (1. ábra). Ezeket a kategóriákat használjuk jelen tanulmányban a vizsgált IVZT-k azonosítására.

1. ábra A városi zöldterek típusai a szakirodalmi előzmények alapján

Forrás: PIETRZYK-KASZYŃSKA, A. et al. 2017 és RUPPRECHT, C. D. D. –BYRNE, J. A. 2014b alapján saját szerkesztés, 2024
Figure 1 Types Of Urban Green Spaces

Source: based on PIETRZYK-KASZYŃSKA, A. et al. 2017 and RUPPRECHT, C. D. D. –BYRNE, J. A. 2014b own editing, 2024

A konkrét típusuktól függetlenül általánosan jellemző, hogy a gyakran elhanyagolt állapotuk nyomán kevésbé hasznos, kihasználatlan terekként tekintenek a lakosok az IVZT-kre. Azonban fontos kiemelni, hogy a város leginkább beépített, illetve legsűrűbben lakott területein található IVZT-knek kiemelt szerepe van a város zöldinfrastruktúrájában.

ban, a lakosság zöldfelület elérhetőségének növelésében (WANG, J. et al. 2019). Továbbá köztérhasználati szempontból is egyedi szereppel bírhatnak, ugyanis olyan tevékenységeknek, illetve társadalmi csoportoknak adhatnak teret, amelyek nincsenek megtűrve a formális zöldtereken (RUPPRECHT, C. D. D. 2017). Ugyanakkor ezek megértéséhez és vizsgálatához elengedhetetlen az általános köztérhasználati normák és szabályok áttekintése és megértése.

(Zöld) köztérhasználat és konfliktusai

A köztérhasználati konfliktusok felismeréséhez és vizsgálatához szükséges a jogszabályi keretek, illetve annak a tisztázása, hogy tulajdonjogi szempontból milyen kategóriába eshetnek az informális városi zöldterek. Ezen kérdés ugyanakkor egyre kevésbé számít egyértelműen eldönthetőnek, elég csak a kvázi közterek egyre gyakoribbá válására gondolni (BOROS L. 2018). Azonban amennyiben mégis megpróbáljuk besorolni a jelen kutatásban vizsgált mintaterületeket, megállapítható, hogy többségük közterületnek minősül, ugyanakkor vannak magánterületen kialakuló IVZT-k is. Előbbiek jellemzően a közműterületek vagy a telekrészletek, míg utóbbiak a megszűnt hasznosítású területek típusába tartoznak (RUPPRECHT, C. D. D.–BYRNE, J. A. 2014B). A magánterületek használatának a feltételeit és a módjait a tulajdonosuk szabályozhatná, ugyanakkor az IVZT-k esetében jellemzően pont ez hiányzik (RUPPRECHT, C. D. D.–BYRNE, J. A. 2014A). A jogi szempontból közterületnek minősülő informális városi zöldterekre azon előírás vonatkozik, hogy „rendeltetésének megfelelően bárki használhatja” (1999. évi LXIII. törvény a közterület–felügyeletről, 1999). Ugyanakkor ehhez kapcsolódóan kulcsfontosságú és nem feltétlenül egyértelmű kérdés, hogy mit is értünk az alatt, hogy rendeltetésének megfelelően, hiszen a köztér felhasználása, és a felé nyújtott igények az évek során folyamatosan változtak (VARGA P. I. 2011). Utóbbira kiváló példa, hogy a 19. század végi elkerülhetetlenül szükséges. *Vagyis ne sértsük meg az utcán közlekedő emberek személyes szabadságát* (...) „*Uccán nem táplálkozunk* (...)”, tehát akkoriban kerürendő volt az utcán szociális kapcsolatot létesíteni (GYÁNI G. 1999). Ezzel szemben ma már az informális városi zöldterek is a „harmadik helyek” közé sorolhatók, tehát a szabadidőtöltés, a szociális aktivitások és a közösségi interakciók helyszínei (GEHL, J. 2011), melynek nyomán fontos terei a társadalmi kohézió építésének is (BOROS L. 2018). Ezen közösségteremtő, a szociális interakciókra ösztönző funkciók nyújtása fontos feladata lenne a köztereknek, zöldtereknek, hogy növelhessék a társadalmi kohéziót, elősegítsék a társas kapcsolatok kialakulását a lakosok között (HABERMAS, J. 1999; GEHL, J. 2011; ZHOU, X.–RANA, M. P. 2012; BOROS L. 2018). Ezen funkciók megléte ugyanis pont az informális zöldterek esetében eredményezhetné azt, hogy a helyi lakosok összefogása révén (KEARNEY, A. 2006), bottom-up szerveződve (BARTA GY. 2009) valósulhatna meg a zöldterek fejlesztése, fenntartása. Így ezek egyfajta inkubátorai, kiindulópontjai lehetnének a közösségi szemléletű, participatív, részvételi alapú tervezési folyamatok megvalósulásának (DÖMÖTÖR T. 2009). Ezekhez szorosan kötődik a „helyteremtés” (place-making) fogalma, amely azon, jellemzően bottom-up köztérfejlesztésekre vonatkozik, amelyek során egy városi térnek kialakul az egyedi identitása, kapcsolat épül ki a „hely” és az annak a fejlesztésében a részt vevők között, így elhelyezése kerül a lakosok mentális térképén (LEFEBVRE, H. 1991; TÓTH B. 2018).

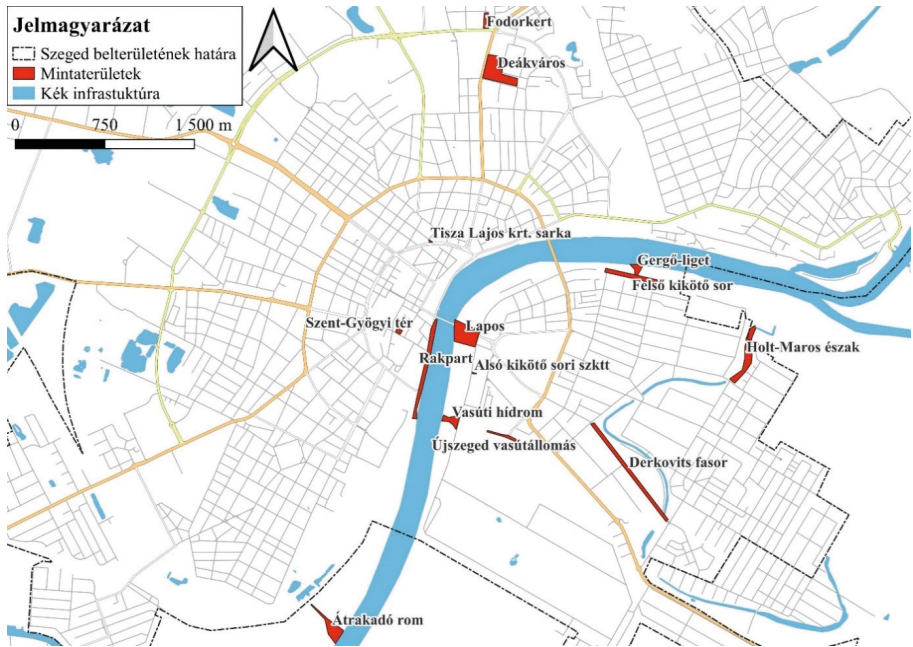
A városi térhasználattal foglalkozó szakirodalmak között vegyesen találhatók olyanok, amelyek egy kategóriába veszik a köztereket és a zöldtereket is (SZALAI Á. 2017), míg olyanok is, melyek csak a „hagyományos” városi terekre (GEHL, J. 2013; ERŐSS Á.

2019) vagy csak a zöldterekre fókuszálnak (KÁNTOR N. et al. 2010; ELBAKIDZE, M. et al. 2023, KOLCSÁR et al. 2021). Ennek az egyik fő oka ezen fogalmak eltérő definiálása. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy a térhasználati mintázatok és szabályok szempontjából sok esetben nem tényező, hogy tartalmaz-e zöld vegetációt az adott közterület. A terület által nyújtott funkciók és ökoszisztéma-szolgáltatások, kiváltéppen a mikroklimatikus hatások és az esztétikai értékek terén (SIKORSKI, P. et al. 2021; LUO, S. – PATUANO, A. 2023), illetve a végezhető tevékenységek nyomán egyértelmű különbségek is vannak. Például a zöldterületek gyakrabban használják olyan fizikai tevékenységekre, mint a sportolás vagy kutyasétáltatás, illetve olyan társasági tevékenységekre, mint a piknikezés vagy a tűzrakás (ZHANG, W. et al. 2015). Ez ugyanakkor több konfliktusforrást is jelenthet, hiszen nagyobb igényeik lehetnek a használóknak ezen területek felé, illetve vegyesebbek lehetnek a térhasználati módok is (ONGJERTH R. 2009). Utóbbi különösen az alulszabályozott informális zöldterek esetében lehet jellemző. A városi zöldterek esetében felmerülő konfliktusokat az informális bizonyos esetekben mérsékelheti, máskor pedig felerősítheti. A szabadabb hozzáférés és a (szinte) korlátok nélküli használat az „igényre szabhatóságot” adhatja az informális városi zöldterületeknek. Azonban a szabályozottság hiánya ki is élvezheti a konfliktusokat a diverzebb használati módok és igények nyomán. Ehhez kapcsolódóan fontos megemlíteni, hogy míg a formális zöldterek esetében a konfliktusok kezelésének fix jogszabályi struktúrája és módja van, addig ez sokszor hiányzik az IVZT-k esetében. Ennek nyomán a konfliktusok kezelése az adott személyeken múlik csak, amelyben könnyen kiütközhetnek a társadalmon belül fennálló aszimmetrikus, egyenlőtlen hatalmi pozíciók (NAGY E. et al. 2015). Az alulszabályozottság nyomán megnőhet a jogszabályba ütköző, deviáns cselekedetek megjelenésének az esélye. Ezek általánosságban a társadalmi normákba ütköznek, a formális zöldterekről a közveszélyességük vagy a környezetkárosító hatásuk miatt kirekesztettek. A deviáns aktivitások egyes szerzők olvasatában nem feltétlenül károsak, patológiusak a társadalom számára, hanem hosszú távon előnyösek is lehetnek annak a működéséhez (DURKHEIM, É. 2000; MERTON, R. 2002). Mivel az IVZT-k gyakran teret adhatnak ezen tevékenységeknek, ezért fontos szerepet játszhatnak a társadalom működésében, még ha a legtöbb esetben károsnak is tartják a deviáns tevékenységek megjelenését a településeken, különösen azok koncentrálódását egy-egy közterületen. Ezek kialakulását azonban a társadalmi problémák kezelése révén lehet megelőzni, nem pedig az ezeknek helyszínt adó terek megszüntetésével, átalakításával, hiszen az valós megoldást nem ad, hanem csak térben helyezi át a problémát jellemzően (JÁMBOR V. E. 2016). Ehhez szorosan kapcsolódik az, hogy a szakirodalmakban több szerző is kiemeli, hogy fontos mindenki számára invitáló, demokratikus, nem kirekesztő köztereket és zöldtereket létrehozni (GEHL, J. 2011; TIHANYI D. 2012). Ezeken túl megfogalmazásra került már, hogy a közterek a demokrácia reprezentációi (STAEHLI, L. – MITCHELL, D. 2009), a közélet és a közszféra helyszínei és kivételülései (UDVARHELYI T. 2010, TÓTH B – NAGY GY. 2016), amely funkció azonban csorbulhat, ha nem mindenki számára nyitottak a közterületek (VALENTINE, G. 1996). Ráadásul ezen nyitottság nem feltétlenül jelent egyet az értéksemlegességgel, az uniformizáltsággal (UDVARHELYI T. 2010). Minden közterületnek van egy hangulata, egy miliője, amelyet, ideális esetben, az azt használók, a lakosság alakít ki, hiszen a jól működő társadalmak egyik alapvetése, hogy képesek a települési tereket alakítani, formálni (TÓTH Z. 2001). Ehhez szorosan kapcsolódik az utcai művészek szerepe, akik alkotásaik révén egyre gyakrabban adnak hangot a demokratikus értékrendek fontosságának, akár a graffitik eszközével is (TIHANYI D. 2012, FRANCIA D. – NAGY GY. 2019). Ugyanakkor a közterek közösségi, szabad hozzáférést biztosító, demokratikus jellege a neoliberális és neokonzervatív városüzemeltetési diskurzusban gyakran a tőke és profit alá rendelt

tényező (HARVEY, D. 1989; MITCHELL, D. 1993; BOROS L. 2018). Ennek hatására a közösségi terek egyre inkább városi problémaként, fenntartási nehézségként jellennek meg, melynek üzemeltetéséhez piaci szereplőket von be az önkormányzat. Ennek a kezdeti lépése a zöldtér kommodifikálása, amely során a fejlesztő a saját képére formálja az adott területet oly módon, hogy az áruvá alakuljon (BOROS L. 2018). Ez azonban nem feltétlenül jár együtt kirekesztéssel, bizonyos használati módok ellehetetlenítésével. Utóbbiaknak nagyobb esélye van akkor, ha már a kommercializálódás folyamata indul meg, ami szorosan kapcsolódik a kommodifikációhoz, ugyanakkor ezen esetben már egyértelműen termékké alakulásról, a piaci folyamatok térnyeréséről lehet beszélni. Ennek a leggyakoribb módja a bérbeadás, amely során olyan vállalkozó vagy szervezet üzemeltetésébe kerül a terület, amely fenntartja azt, illetve jellemzően „fizetős” funkciókkal bővíti azt. Az egyes terek áruvá alakítása révén nőhet azok attraktivitása és így a használóinak a száma, vagy az üzemeltető (ami sokszor az önkormányzat, vagy az általa megbízott vállalat) bevétele. Azonban a köztérhasználat egyedi, saját igényeire, profittermelésre formált szabályait határozza meg, amely kirekeszthet bizonyos szereplőket a köztérhasználatából. Utóbbi lehet direkt, is, amikor a térhasználati szabályok (pl. kutyasétáltatók kitiltása) vagy a fizikai infrastruktúra (pl. hajléktalanok fekvését gátló tüskék a padokon) oly módon kerül átalakításra, amely expliciten a „nemkívánatos” elemek, személyek kizárását célozza (PETTY, J. 2016). Ugyanakkor lehet indirekt is a köztérről való kiszorítás, amikor egy fejlesztés során figyelmen kívül hagyják bizonyos társadalmi csoportok igényeit. A „designing out” (kitervezés) vagy „hostile design” (ellenséges tervezés) egyre inkább bevett várostervezési gyakorlatnak tekinthető, olyan folyamat, mely a tervezésre és egy kívánt, ideális hatásra összpontosít, szándékosan figyelmen kívül hagyva a valós társadalmi igényeket, kisebbségi véleményeket (KIVE, S. 2023). A kommodifikáció és a kommercializálódás egyaránt gyakori eleme a köztér privatizációjának, amely egyre több esetben indul meg a neoliberalis településüzemeltetési szemlélet népszerűsödése nyomán (BILLIARD, E. 2014; BOROS L. 2017). Ráadásul ezen fejlesztéseket gyakran megbízóként vagy partnerként pont az önkormányzat legitimálja, intézményesíti, amelyet a lakosok érdekeinek a képviselőjének a céljából választanak meg. Sőt, e szemlélet egyes extrém eseteiben a városvezetés amellet is dönthet, hogy csökkenti az adott köztér által nyújtott funkciókat, vagy akár fel is számolja azt teljesen, annak érdekében, hogy minimalizálja a fenntartási költségeket.

Módszertan

A kutatás első lépését az informális zöldterek lehatárolása és a mintaterületek kijelölése jelentette Google Earth és a QGIS segítségével. A mintaterületek kiválasztásánál kiemelt szempont volt, hogy a szakirodalomban jegyzett 9 IVZT típusra egyaránt legyen példa. Ezen túl a városrészi elhelyezkedés is kiválasztási szempont volt. Például a kifejezetten változatos zöldinfrastruktúra elemekkel ellátott Újszeged településrészről több zöldtér is ki lett választva. Figyelembe vettük azt is, hogy az eltérő elhelyezkedésű, például lakótelepi, kertesházás, vagy belvárosias városszövetbe illeszkedő zöldterek látogatói más- és más társadalmi jellemzőkkel rendelkezhetnek, eltérhetnek az IVZT-ekkel szemben támasztott igények vagy a térhasználati szokások. Mivel a lakosság által potenciálisan kihasználható informális városi zöldterek vizsgálata volt a kutatás célja, ezért csak olyan mintaterületek kerültek kijelölésre, melyek legalább részlegesen hozzáférhetőek. Ezen szempontok figyelembevételével összesen 14 mintaterület került kiválasztásra (2. ábra).

2. ábra A mintaterületek elhelyezkedése
 Forrás: Saját szerkesztés, 2024
 Figure 2 The location of the sample areas
 Source: Own editing, 2024

A kijelölt informális zöldtereken tapasztalható térhasználati szokások feltárásához a terepi megfigyelés módszerét választottuk a szakirodalmi előzmények nyomán (LETENYEI L. 2005; TÓTH G. 2007; SZALAI Á. 2017; BOROS L. 2019; VIDAL, D. G. et al. 2022). Ennek alkalmazásával a felmérések sikeressége és minősége nem függött az adott időpontban a zöldteret használók számától. A módszerrel az alacsony látogatottságú mintaterületek esetében nem jelentett akadályt az alacsony válaszadási hajlandóság, vagy a sokak által látogatott zöldterek esetében a mintavételezés és a reprezentativitás problémája. Átfogó kép készülhetett mind a 14 mintaterület esetében az odalátogatók jellemzőiről, térhasználati szokásairól. A kutatás egyik jövőbeli továbbfejlesztési módja lehet a térhasználók véleményének a beépítése, mely révén a látogatási motivációk is megismerhetők lennének.

A terepi megfigyelések alapját strukturált, erősen kvantitatív jellegű, előre összeállított felmérő adatlapok adták. Egységes szempontrendszer mentén vizsgáltuk mind a 14 mintaterületet, hogy az eredmények összehasonlíthatók legyenek az azonos helyszíneken, de eltérő időpontokban lefolytatott felmérések. A megfigyelés lényegesen lerövidítette az egyes mintaterületeken megfigyelt térhasználati szokások rögzítéséhez szükséges időtartamot, így több időt engedve az adott zöldtéren zajló folyamatok, jelenségek megfigyelésére és megértésére. Az elsődleges vizsgált szempont minden esetben a mintaterületeken az 5 perc alatt megforduló látogatók száma volt. Ezen túl rögzítésre kerültek a használók által végzett tevékenységek, melynek az alapját a CICES 4.3.-as verziója (CICES-Common International Classification of Ecosystem Services vagyis az ökoszisztéma-szolgáltatások közös nemzetközi osztályozása) adta (HAINES-YOUNG, R. –POTSCHIN, M. 2013). A zöldtereken végezhető tevékenységek három kategóriába kerültek: fizikai tevékenység, társasági tevékenység, természettel kapcsolatos tevékenység. Mind a három

kategória 6-6 tevékenységet tartalmaz, az így kapott 18 aktivitás-típusba pedig minden egyes megfigyelt térhasználó besorolható volt. Az aktivitásokon túl rögzítettük a látogatók szakirodalmi előzmények (FISCHER L. K. et al. 2018; CHEN, S. et al. 2020) alapján kijelölt demográfiai és egyéb jellemzőit: nem, korosztály, a zöldtér használati módja (egyedüli vagy csoportos) és pandémiás időszakra való tekintettel a maszkviselési szokások. Minden egyes terepi megfigyelés alkalmával rögzítettük az időjárás viszonyokat: az aktuális hőmérsékletet az időjárás jellegét, a felmérés pontos időpontját is.

A kvantitatív, strukturált kutatási módszer leggyakoribb hibaforrása, hogy csak az előzetesen meghatározott szempontok szerint vizsgál egy-egy mintaterületet és így fontos információk maradhatnak feljegyzetlenül (LETENYEI L. 2005). Ennek kiküszöbölésére, illetve a kutatás strukturáltságának csökkentésére, a terepi tapasztalatok alapján az előzetesen elkészített felmérő adatlapok több eleme is átfogalmazásra került az első terepi információgyűjtés után. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy egyik módosítás se változtatott az adatlapok lényegi kérdésein, csak pontosította azokat. Ezek mellett a felmérő adatlapokon rögzítésre került egy „megjegyzések” pont, mely segítségével a terepi bejárás során felmerülő, más pontban nem rögzíthető kvalitatív és kvantitatív információkat is feljegyezhetjük.

A felmérések számának és időpontjának a kiválasztásához a szakirodalmi előzményekből indultunk ki (TÓTH G. 2007; SZALAI Á. 2017; BOROS L. 2019). Összesen 12 alkalommal került sor terepi megfigyelésre minden egyes mintaterületen (RODRIGUES, F. M. A. 2015). Mivel a különböző vegetációs fázisokban igen eltérő állapotúak lehetnek az egyes zöldterek (YANG, C. et al. 2017), ezért mind a 4 évszakot lefedték a felmérések, melyek pontosan 2020. 09. 24. és 2021. 07. 16. között zajlottak le. Továbbá az egyes terepi megfigyelések pontos időpontja is az alapján lett kijelölve, hogy azok lefedjék mind a munka-, mind az ünnepnapokat és a hétvégéket. Ezeken túl a felmérések egy napon belüli eloszlását is úgy terveztük meg, hogy minél általánosabb és átfogóbb képet kapassunk a mintaterületeket használók látogatási szokásairól (SOMMER, R. – SOMMER, B. 2002). A 12 felmérés kiegészítése céljából a 2022-es és a 2023-as években is személyes, résztvevő megfigyeléssel, változás-utánkövetést végeztünk. Végetetül a kapott eredményeket a összesítettük, elemeztük és a szakirodalmi előzményekkel, illetve a jogszabályokkal való összehasonlítás révén válaszoltuk meg kutatási kérdéseink.

Eredmények

Az informális városi zöldterek látogatottsága és az azt befolyásoló tényezők

A 12 alkalommal elvégzett terepi megfigyelés alapján minden mintaterület esetében meghatározható volt az átlagos látogatottság, a használók legfőbb jellemzői és tevékenységei. Előbbit a legkézzelfoghatóbban az egyes mintaterületeken egy felmérés alatt megforduló átlagos látogatószám mutatja meg (1. táblázat), amely értéke az összes mintaterületre együttesen vetítve 7,51 fő volt. Ugyanakkor ezen átlagérték nem mutatja meg kellőképpen a mintaterületek változatoságát, a látogatottságot befolyásoló tényezők széles körét. Viszont már az egyes mintaterületek átlagértékeinek az összehasonlításával is megerősíthető az a szakirodalomban is leírt jelenség, hogy kifejezetten változatosak az informális városi zöldterek, hiszen a legkevésbé kihasznált mintaterületen átlagosan alig több, mint 1 ember fordult meg egy-egy felmérés alatt, míg a Rakpart elnevezésű területen közel 30-an voltak átlagosan. Amennyiben pedig az abszolút számokat vizsgáljuk, megállapítható, hogy ugyan 29 esetben is 0 látogató volt megfigyelhető egy-egy

felmérés alkalmával, addig volt olyan eset is, amikor egyszerre 63 fő volt jelen egy mintaterületen. Ezen nagy szórás megerősíti a kutatás módszertan választását, mivel a terepi megfigyelés révén egyaránt vizsgálhatók voltak azon területek, ahol csak 2-3 ember volt jelen egyszerre, illetve azok is, amelyekben 50-60-an is voltak akár.

A mintaterületek látogatottságának az alakulására számtalan tényező hatott, melyek közül voltak ugyan egyediek is, de mégis levonhatók voltak általánosítható megállapítások is. Ilyen volt, hogy az alapterület alapvetően befolyásolta a látogatók számát, minél nagyobb volt, annál több látogató volt megfigyelhető, melyet egy 0,49-es korrelációs érték jelez, ugyanakkor például a legnagyobb területű vizsgált IVZT látogatottsága csak átlagosnak volt tekinthető. Tehát egyéb szempontok is szerepet játszottak a mintaterületek kihasználtságában, amelyek közül az egyik egyértelműen az informális zöldterek típusa volt. A kijelölt mintaterületek között eleve magasabb arányban szerepeltek vízpart, közműterület jellegűek Szeged természetföldrajzi jellegzetességéből adódóan, kiemelendő eredmény, hogy az öt leglátogatottabb mintaterület mind besorolható volt ebbe a típusba (1. táblázat).

A mintaterületeket három kategóriára lehetett osztani a látogathatóság szempontjából. A vizsgált IVZT-ek döntő többsége mindig szabadon hozzáférhető volt. Ennél az eggyel alacsonyabb fokozat a szabadon hozzáférhető „az év nagyrésében” volt, mely azon zöldtereket jelölte, melyek a Tisza áradása esetén víz alá kerülhetnének, így rövid időre hozzáférhetetlenné válnának. Végezetül az általában szabadon hozzáférhető kategória azon mintaterületeket jelölte, melyeknél a terepi megfigyeléseim során is tapasztaltam a szabad látogatást akadályozó tényezőt (1. táblázat).

1. táblázat – Table 1

A mintaterületek adatai
The key data about the sample areas

Mintaterület	Az informális zöldtér típusa	Mikor hozzáférhető?	Alapterület (ha)	Átlagos látogatószám (fő)
Átrakodó rom	vízpart, egykori ipari terület; megszűnt hasznosítású terület	általában	1,86	1,25
Alsó kikötő sori SzKTT	rés a házak között, telekrészlet	mindig	0,03	1,417
Újszeged vasútállomás	vasúti sínek mentén; közműterület	mindig	0,44	1,5
Tisza Lajos krt. sarka	apróság, telekrészlet	mindig	0,04	1,667
Fodorkert	vezeték alatti terület; közműterület	mindig	0,48	1,75
Derkovits fasor	út széle; közműterület	mindig	2,9	3,667
Deákváros	üres telek; megszűnt hasznosítású terület	mindig	3,88	3,883
Vasúti hídrom	vízpart, épület; megszűnt hasznosítású terület	az év nagyrésében	0,8	4,25
Szent-Györgyi tér	üres telek; megszűnt hasznosítású terület	mindig	0,17	4,583

Mintaterület	Az informális zöldtér típusa	Mikor hozzáférhető?	Alapterület (ha)	Átlagos látogatószám (fő)
Gergő-liget	vízpart; közműterület	az év nagyrésztében	0,52	8,417
Felső Kikötő sor	vízpart, vezeték alatti terület, vasúti sínek mentén; közműterület	mindig	1,53	9,833
Holt-Maros észak	vízpart; közműterület	mindig	2,53	14,667
Lapos	vízpart; közműterület	az év nagyrésztében	3,2	19,75
Rakpart	vízpart; közműterület	általában	2,56	28,583

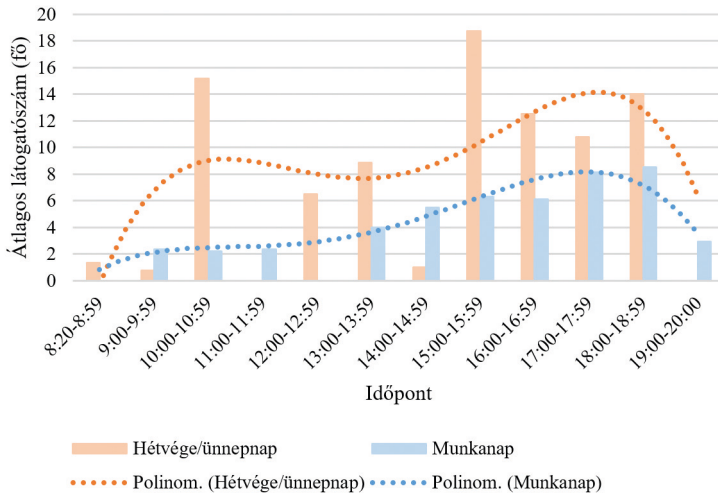
Forrás: saját adatok alapján saját szerkesztés, 2024

Source: Own editing, 2024

A mintaterületek látogatottságát az állapotuk és elhelyezkedésük mellett több egyéb tényező is befolyásolta. Ilyen volt például az adott terepi megfigyelés időpontja. Ehhez kapcsolódóan először is kutatásunk eredményeképpen megállapítható, hogy a hétvégén és a munkaszüneti napokon alapvetően megnő az informális városi zöldterek látogatottsága. Ugyanis míg a munkanapokon folytatott, összesen 98 felmérés alatt egy-egy mintaterületen átlagosan 5,4 fő volt jelen, addig a hétvégén vagy munkaszüneti napon folytatott 70 terepi megfigyelés alatt átlagosan 10,4 térhasználó volt egy mintaterületen. Ennek fő oka, hogy ilyenkor több idejük van az embereknek az olyan szabadidős tevékenységekre, mint a zöldtér látogatás.

A látogatószám alakulásának a tendenciája jól meghatározható egy napon belül is (2. ábra). A négyfokú polinomiális trendvonalak jól ábrázolják, hogy főleg munkanapokon a nap múlásával szinte folyamatosan enyhén nő a látogatószám, és este 6 óra után éri el a maximális értékét. Ennek oka a lakosság szabadidejének az alakulása, ugyanis a legtöbben a munkájuk befejezése után, a koraesti órákban érnek rá zöldtér látogatásra. Ugyanakkor este 7 óra után drasztikusan lecsökken az IVZT-ek látogatószáma, mely a besötétedéssel magyarázható. Ehhez kapcsolódóan fontos figyelembe venni, hogy a 12 felmérési napból 9 ősszel vagy télen volt, amikor viszonylag korán megy le a Nap, azonban, ha a terepi megfigyelések döntő többsége a nyári időszakban került volna lefolytatásra, akkor ezen 7 órai érték valószínűleg kitolódott volna este 8-9-re, ahogyan azt korábbi megfigyelések már bizonyították (FRANCIA D.–NAGY GY. 2019). A hétvégék és a munkaszüneti napok esetében jóval kiegyenlítettebben oszlik el az IVZT-ek látogatottsága, melynek fő oka az emberek szabadidejének a kiegyenlítettebb megléte (3. ábra).

Az időpont mellett az időjárás is jelentős hatással volt a látogatószámra. A felmérések alkalmával leírt hőmérsékletértékek és a térhasználók számának az összevetése nyomán megállapítható, hogy alapvetően a melegebb időjárás több látogatót eredményezett. Az átlagos térhasználó szám 21°C-on volt a legmagasabb, afelett ingadozó értéket mutatott, melynek a fő oka az lehetett, hogy 29 és 30°C-on, illetve 31°C-nál melegebb körülmények között nem történt felmérés. Utóbbi oka az, hogy az előre kijelölt felmérési időpontokat csak nehezen lehetett a várható időjárási körülményekhez igazítani és egyik mérés alkalmával se lehetett extrém meleget tapasztalni (4. ábra). Az időjárás jellegének hatását vizsgálva megállapítható, hogy tiszta időjárás esetén fordul elő a legtöbb zöldtér látogató, ám ez borús vagy szeles időben se csökken le számottevően. Ezzel szemben amennyiben esni kezd, drasztikusan lecsökken az átlagos látogatószám (4. ábra).

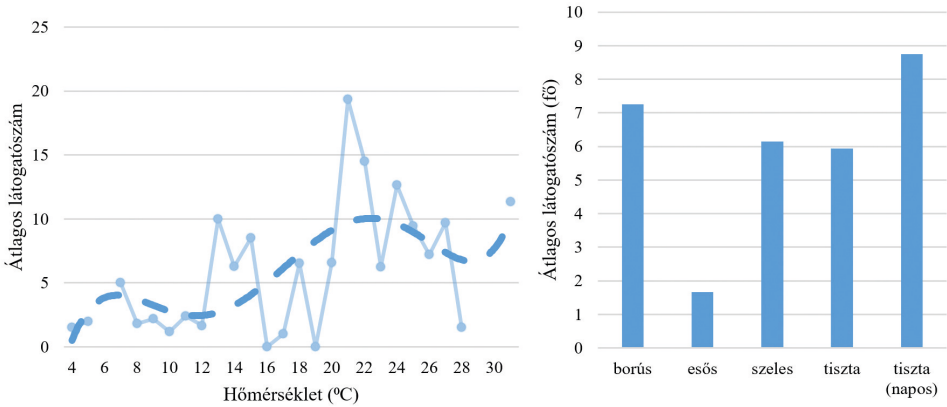

3. ábra A látogatószám alakulása egy napon belül a szerint, hogy munkanap-e az adott nap

Forrás: Saját szerkesztés, saját adatok alapján, 2024

Figure 3 The visitor numbers relation with the date of the data collection

Source: Own editing, 2024

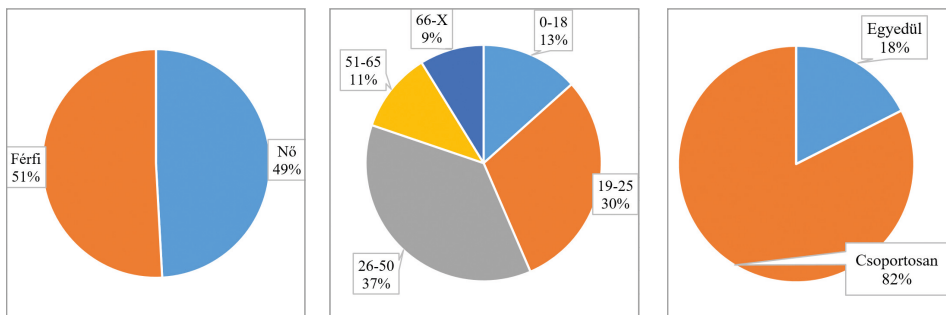
4. ábra A látogatószám alakulása az időjárási tényezők hőmérséklet (balra) és időjárási körülmények (jobbra) függvényében

Forrás: Saját adatok alapján saját szerkesztés, 2024

Figure 4 The visitor numbers' relation with the weather conditions (temperature left, weather features right)

Source: Own editing, 2024

A terepi megfigyelések nyomán a látogatók száma és a térhasználati szokások mellett megállapíthatók voltak a kilátogatók legfőbb demográfiai jellemzői is. A nemek arányának alakulását vizsgálva kijelenthető, hogy közel azonos mennyiségű nő és férfi látogatta a mintaterületeket (5. ábra). A korosztályok megoszlása viszonylag diverz volt, két csoport, a fiatal felnőttek (19-25 évesek) és a középkorúak (26-50 évesek) emelkedtek ki a többi közül. A legkisebb arányban a 66 év felettiek voltak jelen az informális zöldtereken. (5. ábra). Az IVZT-ek látogatóinak döntő többsége csoportosan fordult meg a zöldtereken, mely magyarázatot adhat a társasági tevékenységek viszonylagos nagyarányú előfordulásra (5. és 6. ábra).

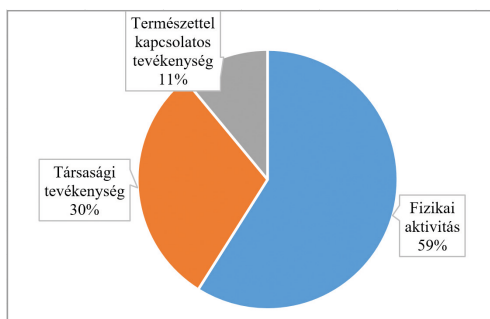
5. ábra A látogatók demográfiai jellemzői (n=1262) nemek (balra) használati mód (jobbra) és korcsoportok szerint (középen)

Forrás: Saját szerkesztés, saját adatok alapján, 2024
 Figure 5 The demographics of the visitors by gender (left), space-use mode (right) and age distribution (centre) (n=1262)
 Source: Own editing, 2024

Mivel a kutatás alapját adó terepi megfigyelések 2020 őszétől 2021 nyaráig folytak, ezért az akkor aktuális pandémiás helyzet zöldtér látogatásra kifejtett hatásainak egyes elemeit is megvizsgáltuk. Ugyan az egyes napokon felmért zöldtér látogatók és az aktuális új fertőzöttek száma között nem volt összefüggés tapasztalható, azonban a maszkviselési szokások vizsgálata így is kiemelendő eredményeket szolgáltatott. A megfigyelt 1262 zöldtér látogatóból csak 72 vett fel maszkot, tehát több, mint az emberek 93%-a nem tett így. Ezen tendencia fő oka, hogy a vizsgált időszakban Magyarországon nem volt elrendelve a maszk viselése a közterületeken. Azonban a maszkviselés szinte teljes hiánya csak még jobban kihangsúlyozta a zöldterek túlszűföldésének az elkerülésének a fontosságát a fertőzésveszély szempontjából is, melyre lehetséges alternatívát jelenthet a sokszor kevésbé használt informális városi zöldterek használata.

A térhasználati szokások és konfliktusok

Az informális városi zöldterek összesített átlagát vizsgálva a fizikai tevékenységek voltak döntő többségben, melyet a társasági tevékenységek követ, de kevesebb, mint fele akkora látogatószámmal. Továbbá megállapítható, hogy a természettel kapcsolatos tevékenységeket csak a látogatók kis része végezte, amelynek oka lehet egyrészt a lakosság kisebb igénye ezen tevékenységek végzésére, másrészt pedig a zöldterek ezen funkciójának a hiánya is (6. ábra).

6. ábra A tevékenységek megoszlása
 Forrás: Saját szerkesztés, saját adatok alapján, 2024
 Figure 6 The distribution of the performed activities
 Source: Own editing, 2024

Az egyes végzett tevékenységeket összesítve megállapítható, hogy a legtöbben a barátaikkal (vagy a rokonaikkal) találkoztak, 340 fő folytatta ezen társasági aktivitást, azonban bár más szociális tevékenységet összesen 40-en végeztek csak. A fizikai aktivitások közül a legtöbben (224-en), a sétálást választották, melyen túl több, mint százan voltak a kerékpározók, a sportolók, a gyermekekkel játszó és a kutyasétáltatók is. A természettel kapcsolatos tevékenységet végzők száma ezektől jóval elmaradt, azok közül a két legnépszerűbb, a napozás és a horgászat is egyértelműen a vízparti IVZT-k magas arányát és aktív használatát jelzik.

A terepi megfigyelések során azt is vizsgáltuk, hogy mennyiben jellennek meg a társadalom többsége által deviánsnak, a megszokott eltérőnek és alternatívnak tekintett, esetlegesen térhasználati konfliktusokat generáló, közterülethasználati jogszabályokba ütköző aktivitások az informális városi zöldtereken. Utóbbiakat a 2012. évi II. törvény rögzíti, amely kihangsúlyozza, hogy „*Aki közterületen vagy nyilvános helyen olyan, a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló tevékenységet végez, amelyre jogszabály nem jogosítja fel, vagy ilyen tevékenység látszatát kelti, szabálysértést követ el.*” (2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 2012). Ezen általános tételen túl azonban részletezve is van a törvényben kifejezetten sok lehetséges szabálysértő tevékenység, melyek közül az olyanok, mint például a közterületen életvitelszerűen tartózkodás, a kábítószer vagy új pszichoaktív szer fogyasztása, a koldulás, a szerencsejáték üzés, a prostitúció, a garázdaság, a rendzavarás, a szabad vizek jegén való tartózkodási szabály megszegése vagy a közterületbe ütköző magtartás tanúsítása nem fordult elő. Ellenben egy-egy mintaterület esetében megfigyelhető volt a tiltott helyen fürdőzés, szeszesital fogyasztás (ráadásul feltehetően 18 év alattiak által is), illetve a lakott területen belül olyan mértékű zaj okozása, amely alkalmas volt mások nyugalmanak és természeti értékeknek a megzavarására (ez esti zenehallgatásban nyilvánult meg). Összesen 4-4 mintaterület esetében volt megfigyelhető az engedély nélküli tüzrakás, a kutya játszóterre való bevitelére vagy felügyelet nélküli közterületre bocsátása (a legtöbb esetben ez poráz nélküli kutyasétáltatás formájában történt meg), illetve a közterület beszennyezése (jelen esetben graffitizés, bár tágabb értelemben a személtelés is ide sorolható). A legtöbb esetben a törvény a személtelést, illetve ahhoz kapcsolódóan a természeti területeken folytatott, a természetvédelmi célokkal nem összeegyeztethető tevékenységek körét leíró paragrafusát szegték meg, 8 mintaterületen volt ez megfigyelhető, amelyek közül 7 esetben lakossági személtelés, míg egy esetben engedély nélküli építési hulladék elhelyezés volt megfigyelhető (2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 2012). Hét mintaterületen ezen szabálysértő tevékenységek közül több is előfordult, míg 3 esetben egyik felmérési alkalom során se tapasztaltunk ilyen tevékenységet, vagy azok korábbi előfordulására utaló nyomokat. Ezen 3 mintaterület esetében közös jellemző volt, hogy jellemzően nem volt közösségi funkciójuk, a lakosság szinte csak kereszttulhaladásra használta őket, amely a fő oka lehet a devianciák hiányának (2. táblázat).

Diskusszió

A kapott eredmények bizonyítják, hogy az informális zöldterek látogatottságát erősen befolyásolja az elhelyezkedésük, ugyanis amelyek messzebb helyezkednek el a városközponttól, illetve amelyeket kisebb lakószűrűség övez, azok kevésbé látogatottak. Így a kutatásunk nyomán megerősítést nyert ezen, a szakirodalomban már korábban leírt megállapítás.

A mintaterületeken tapasztalható térhasználati szokások
The activities performed on the sample areas

Minta-terület	Fő térhasználati szokások, és a látogatók fő jellemzői	Deviáns térhasználat, konfliktus források	Átlagos látogatós szám (fő)
Átrakodó rom	Jellemzően természettel kapcsolatos tevékenységekre használják	Tűzrakás, szemetalés, graffitizés	1,25
Alsó kikötő sori SzKTT	A fiatalok sportolásra, az idősek az árnyékos helyeken való megpihenésre használják	Építkezési hulladék elhelyezés	1,417
Újszeged vasút-állomás	Jelentős férfitöbbség, csak fizikai aktivitást végzők, jellemzően sétálók használják	Szemetalés, graffitizés	1,5
Tisza Lajos krt. sarka	A döntő többség csak keresztül sétál, a használók között sok az idősek	Nincs	1,667
Fodorkert	A használók több, mint 95%-a csak keresztül sétál vagy kerékpározik, jellemzően egyedül	Nincs	1,75
Derkovits fasor	Sokan sétálnak rajta keresztül egyedül	Nincs	3,667
Deákváros	A környező panelek, iskolák nyomán jellemzően keresztül haladó gyermekek és szülei, illetve kutyasétáltatók használják	Graffitizés, póráz nélküli kutyasétáltatás	3,883
Vasúti hídrom	Vegyesen használják gyaloglásra, kutyasétáltatásra és baráti összejövetelekre is	Szemetalés (alkoholos üvegek), graffitizés, tűzrakás	4,25
Szent-Györgyi tér	Jellemzően középkorúak használják sétálásra vagy kerékpározásra	Szemetalés (alkoholos üvegek)	4,583
Gergő-liget	Kisgyermekes családok használják kikapcsolódásra, játékra	Tűzrakás, szemetalés, póráz nélküli kutyasétáltatás	8,417
Felső Kikötő sor	Kifejezetten sokan használják sportolásra vagy kutyasétáltatásra	Póráz nélküli kutyasétáltatás	9,833
Holt-Maros észak	A legtöbben a hétvégeken használják sportolásra, gyermekekkel való játékra	Póráz nélküli kutyasétáltatás	14,667
Lapos	Itt tapasztalható a legkigyenlített megoszlás a különböző tevékenység kategóriák között	Tűzrakás, szemetalés, fürdőzés nem arra kijelölt helyen	19,75
Rakpart	Az egyetlen mintaterület, ahol a fizikai társasági aktivitást végzők dominálnak, például a barátokkal való találkozás a fiatalok körében	Csendháborítás, alkoholfogyasztás, szemetalés	28,583

Forrás: Saját szerkesztés, saját adatok alapján, 2024

Source: Own editing, 2024

Az informális zöldterek nem az alaposan szabályozott és felügyelt belvárosi, városközponti részeken találhatóak, hanem a ritkábban lakott, félreesőbb területeken, például városszéli barnamezős övezetekben. Ez hatással van azok látogatottságára is, egyértelműen csökkenti azt a formális zöldterekhez képest. Szeged esetében a természetföldrajzi adottságok és az elenyésző ipari múlt nyomán utóbbi helyett a vízparti zöldterek a legjellemzőbbek, melyek között a belvároshoz közelebb is kialakulhatnak informális jellegűek. Ugyanakkor ezek körül se jellemző a nagy laksűrűség, mivel a legtöbb esetben árterekben találhatóak és töltés választja el őket a lakóházaktól (CSOMÓS, GY. et al. 2021). Azonban azon szakirodalmi megállapítást is megerősítik jelen kutatás eredményei, hogy önmagában az elhelyezkedés nem határozza meg egyértelműen, hogy az adott zöldtér magasan vagy alacsonyan látogatott (SCHIPPERIJN, J. 2010), ugyanis olyan tényezők is hatnak a kihasználtságra, mint például az alapterület vagy a funkciók diverzitása és a nyújtott ökoszisztéma szolgáltatások (BELMEZITI, A. et al. 2018; CHEN, S. et al. 2020).

Megállapítható, hogy az informális zöldterek egy számottevő része csak áthaladási funkciót lát el, így lehetőségeikhez képest még informalitásukban is alulhasznosítottak, de pont ezen mintaterületek devianciáktól mentesek. Utóbbi jelenség egyik fő oka a folyamatos mozgás, ami jellemzően nem kedvez a társadalmi normákba ütköző aktivitások megjelenésének. A devianciák hiánya egyértelműen pozitívumnak tekinthető, ugyanakkor azt is fontos kiemelni, hogy hiányzik a közösségteremtő, a szociális interakciókra ösztönző funkció ezen zöldterekből. Enélkül, a csak keresztül haladásra használt zöldterek társadalmi szempontból csak az utcákra jellemző feladatot látják el, teret szolgáltatnak a lakosság áramlásának a városi szövetben (CASTELLS, M. 2005; FLEISCHER T. 2012), azonban nem képeznek városképi eseményt (MEGGYESI T. 2009), nem ösztönöznek szociális interakciókat.

Az is megállapítható, hogy a csak áthaladásra használt három mintaterület kivételével, a maradék 11 IVZT esetében a vegyes használati funkciók miatt kevert demográfiai jellemzők voltak megfigyelhetők. Tehát ezen esetekben a zöldterek nem egy egysíkú, specializált használati móddal jellemezhetők, hanem diverzek a látogatók a korcsoportok és a nemek megoszlása terén és az általuk végzett tevékenységek tekintetében is. A nemek eloszlásának kiegyenlítettsége megerősítette azon szakirodalmi megállapítást, hogy a nemi identitás kevésbé hat a zöldtér látogatási szokásokra (FISCHER, L. K. et al. 2018), míg cáfolta azokat Szeged esetében, melyek szerint a különböző zöldtérhasználati módok egy-egy nemhez köthetők (SHAN, X. 2014; SANG, A. O. et al. 2016; PALLIWODA, J. et al. 2017). Azt azonban megerősítik jelen kutatás eredményei, hogy a korosztályok megoszlása jelentősen hat a térhasználati szokásokra (FISCHER, L. K. et al. 2018). Egyrészt ugyanis a 25 év alattiak az összes látogató közel felét (43%-át) adták, akikről korábbi kutatások is leírták (SCHIPPERIJN, J. et al. 2010; FISCHER, L. K. et al. 2018), hogy a fizikai aktivitásokat, például a sportolást preferálják, melyet megerősít, hogy az összes megfigyelt látogató közel kétharmada (60%-a) végzett ilyen típusú tevékenységet. Ellenben a szakirodalom (SCHIPPERIJN, J. et al. 2010; FISCHER, L. K. et al. 2018) által az idősebb korosztályokkal összekötött természettel kapcsolatos aktivitásokat kifejezetten kevesen folytatták, mint ahogyan a korcsoportok közül is a 66 év felettiak voltak a legalacsonyabb arányban jelen.

Az, hogy adott zöldtérhasználati aktivitás jogszabálysértő-e, az viszonylag objektíven megállapítható, ugyanakkor az, hogy az a tevékenység nyomán alakul-e ki térhasználati konfliktus, ha igen akkor milyen okokból, illetve milyen megoldási lehetőségekkel, az már egy jóval összetettebb és sokszor szubjektívebb vizsgálatot igényel. Például az megállapítható, hogy a devianciák kialakulását kimutathatóan nem befolyásolja az, hogy az adott zöldteret használóknak mik az általános demográfiai jellemzői, különösen, mivel az olyan tevékenységeket, mint a szemetetelést, a graffitizést, a tüzrakást vagy az építési

hulladék elhelyezést elég csak egy-egy egyének vagy kis csoportnak megtennie, az így is jelentősen hathat a zöldtér állapotára. Ráadásul mivel az IVZT-k egyik legfőbb jellemzője, hogy nincs, aki adott időközönként megvizsgálná és helyreállítaná az állapotuk, tehát fenntartaná őket, így ezen tevékenységek szennyező, látogató tisztító hatása hosszú távon is fennmaradhat. Természetes úton az elszórt szemetek vagy a felfestett graffitik jelentős része csak évek múltával kezd el lebomlani, illetve lekopni, ezért is kiemelten fontos az ezen tevékenységek megtörténéséhez vezető tényezők vizsgálata, feltárása (GÖNCZŐ V. – TÉGLÁS A. 2003; GÖNCZŐ V. 2011). Továbbá vannak olyan deviáns aktivitások is, melyeknek nincs hosszú távú hatása, azonban amennyiben rendszeresen végzik őket, akkor mégis jelentősen tudják befolyásolni például a helyi biztonságérzet (KONIJNENDIJK, C.C. 2008) és könnyen szülhetnek térhasználati konfliktusokat is. Ilyenek például a póráz nélküli kutyasétáltatás, az arra nem kijelölt helyen történő nyílt vízi fürdőzés, a csendháborítás vagy a közterületi alkoholfogyasztás. Ezek ráadásul azért is szülhetnek valós térhasználati konfliktusokat, atrocitásokat, mert a 14 mintaterület közül a hét leglátogatottabban voltak megfigyelhetők (2. táblázat).

Az informális városi zöldterek esetében akár a demokratikusságról, akár a rendeltetészerű használati módról van szó, a megfigyeléseinek nyomán egyértelműen megállapítható az, hogy vannak olyan egyének, társadalmi csoportok, akik nem a jogszabályoknak vagy az általános társadalmi normáknak megfelelően kívánják használni azokat. Ezen egyének jellemzően ki vannak szorítva a jól szabályozott, formális zöldterekről, azonban az aluszabályozott IVZT-ken végezhetik ezen, többségi társadalom által deviánsnak tekintett tevékenységeket. Ugyanakkor azt is fontos megállapítani, hogy egy másik nézőpontból vizsgálva pont ezen, mások zavarására alkalmas tevékenységek nyomán az „átlagos”, „jogszabálykövető” zöldtér használók kerülhetnek kirekesztésre az IVZT-kről. Ennek a gyakorlati megjelenése kimutatható az Átrakodó rom mintaterület példáján, amelyen a szemétszedés előtt átlagosan 0,8 látogató volt, míg a szemétszedés után ennek a duplája, átlagosan 1,6 fő volt egy-egy felmérés során, és a felmérési időjárásai körülmények változása nem indokolja a növekedést. Ezzel szemben az Alsó kikötő sori SZKTT mintaterületen, ahol illegális építési hulladék elhelyezés történt, az azt megelőző felmérési alkalmakon 2,5 fő az átlagos látogatószám, majd azt követően 0,9-re csökkent le ezen érték. Ez pedig előtérbe helyezi azon kérdést, hogy mely társadalmi csoportok számára fejlesztjük, kik számára lesz inkluzív és befogadó, míg kik számára kirekesztő az adott zöldtér. Magyarországon általánosságban is kijelenthető, hogy a közterület- és zöldtér fejlesztések könnyen eredményezhetnek térhasználati konfliktusokat vagy egyes társadalmi csoportok kiszorulását (VEDRÉDI K. 2014, JÁMBOR-KARDOS V. – VEDRÉDI K. 2016). Ez különösen hangsúlyos a köztterek kommodifikációja, a kvázi-közterek szaporodása (GEHL, J. 2011; BOROS L. 2018), illetve a köztérfigyelő kamerák elterjedése (SÁGI M. 2022) nyomán. Ugyanakkor ezen fejlesztések, beruházások egyértelműen a deviánsnak tekintett, jogszabályokba ütköző tevékenységek ellehetetlenítését célozzák, amellyel viszont az igény nem szűnne meg például a póráz nélküli kutyasétáltatásra, vagy az engedély nélküli tüzrakásra. Így a probléma megoldása helyett csak fokozná a különböző térhasználati igényű lakosok közötti ellentéteket.

Zöldterek potenciális fejlesztési és fejlődési irányai

A megfigyelt térhasználati jellemzők és a különböző konfliktusok diverzitása nyomán egyértelmű, hogy differenciált jövőkép áll a különböző informális városi zöldterek előtt. Az önkormányzat kulcsszereplő a zöldterek fejlesztésében, mivel aktív részvétele ese-

tén jelentős mértékben befolyásolja a fejlődést, ugyanakkor az aktivitás hiánya esetén is meghatározó hatást gyakorol a folyamatra. Ugyanis a legtöbb esetben az önkormányzat az a szerv, ami felléphet az IVZT-k szabályozójaként. Annak fényében, hogy az önkormányzat mennyire aktív szereplő, illetve, hogy mennyire vonja be a térhasználókat a zöldterek formálásába anarchikus, demokratikus és autokratikus attitűdök is elkülöníthetők. Anarchikusnak tekinthetjük azt az attitűdöt, amikor terület önálló fejlődéséről és változásáról, nem pedig szándékos fejlesztéséről és változtatásáról beszélhetünk. Ekkor az önkormányzat beavatkozása tudatosan marad el, mint ahogy azt a „keno kapitalizmus” esetében a szelektív fejlesztési stratégia diktálja (DEAR, M. – FLUSTY, S. 1998). Ugyanakkor lehetnek külső körülmények is azok, amelyek miatt nem történik fejlesztés vagy szabályozás, ilyen például a forráshiány. A demokratikus attitűd, ahogyan az összes többi, is skála jelleggel értelmezhető. A demokratikusságot a participáció lehetőségének biztosítása és kereteinek meghatározása adja. A valódi demokratikus attitűd esetében a lakosság érdemi részvétele és véleményének beépítése a gyakorlatban, a beavatkozásoknál is megvalósul. Amennyiben a participáció a részvételi létra alsó fokáig jut (ARNSTEIN, S. R. 1969), vagyis valójában a bevonás célja a manipuláció, meggyőzés, akkor az önkormányzat attitűdje az autoriter irányba mutat. Nincs érdemi párbeszéd, partnerség, melynek nyomán a lakossági vélemények nem, vagy csak kis mértékben épülhetnek be a szabályozásba vagy fejlesztésbe. A lakossági érdekek vagy célok teljesülhetnek, de legtöbb esetben ez csak látszatintézkedés (tokenism) a legitimitást az aszimmetrikus hatalmi helyzet adja (MONNO, V – KHAKEE, A. 2012).

Az, hogy mikor, melyik fejlesztési fázisban és milyen módon vonja be az önkormányzat a lakosságot, elkülöníthetünk „grassroot” jellegű, alulról szerveződő és felülről vezérelt fejlesztési folyamatot (BARTA GY. 2009, BENDE CS. – NAGY GY. 2020). Megfigyeléseink nyomán a beavatkozás mértéke, illetve egyáltalán annak a megléte alapján négy fő IVZT fejlődési scenáriót lehet kijelölni.

Az első fejlődési scenárió, hogy a fennálló informális, kismértékű vagy szabályozatlan helyzet állandósul. Megmaradnak az IVZT-k állapotukban és térhasználói mintázataikban. Ugyanakkor ez nem oldja meg a meglévő térhasználati konfliktusokat, hiszen tovább folytatódnak a törvényileg tiltott és szürke zónás térhasználati tevékenységek, mint például a szemetelés, szerhasználat, gyűjtogatás. Ezek emberi károk mellett a természet degradációját is okozhatják. Ennek nyomán ezen opció nevezhető egyfajta *Laissez faire* (VINER, J. 1927) scenáriónak is, hiszen a központi, (ön)kormányzati beavatkozás elmarad, a fejlődés a döntéshozói kontroll nélkül zajlik, melynek mozgatói a térhasználók. Az aktuális, informális zöldtér helyzetének fennmaradása az alulszabályozottság, fenntartó nélküliség állandósulását jelenti. A megfigyelt mintaterületek esetében az Átrakodó rom, az Újszegedi vasútállomás és környezetének használata megfelel ennek a fejlődési scenáriónak. A térhasználók szabadon, saját meggyőződésük szerint használják a területet, mely nem konfliktusmentes (2. táblázat). A konfliktusok gyakoriságát az befolyásolja, hogy a térhasználók a térhasználat szabályait mennyire szabadosan vagy mennyire konzensusosan alakítják ki egymás között.

A második zöldtérfejlődési scenárióban fontos elem a térhasználati konfliktusok megelőzése, forrásuk csökkentése. Ennek egyik lehetséges módja a „soft” (*puha*) beavatkozások megvalósítása, mint például a lakossági edukáció, a szabályszerű zöldtér használatra buzdító figyelemfelhívó kampányok, táblák kihelyezése. A puha beavatkozások sokkal inkább a térhasználók viselkedésének befolyásolását célozzák, aminek fontos kiindulási pontja, hogy a térhasználók tisztelik egymást, egymás igényeit, a lehető legkevesebb kár okozására törekszenek. A puha városfejlesztési beavatkozások célja a közösségépítés, a különböző területhez kapcsolódó identitások erősítése nagyobb infrastrukturális beru-

házás megvalósítása nélkül. A cél a helyteremtés, vagyis placemaking (TÓTH B. 2018). A helyteremtés folyamatában résztvevő lakosok kooperációja lehetőséget biztosít számukra a saját érdekeik, véleményük és meglévő térélményük reprezentációjára. Ezzel a térhasználók megőrizhetik és újrateheremthetik a városhoz (HARVEY, D. 2008) és azon belül is a zöldtér használathoz, az ellenálláshoz (LEFEBVRE, H. 1991) való jogukat. Ez a folyamat a zöldtérhasználat demokratizálódása felé hathat, ha nem próbálja meg a zöldtér fenntartója ((ön)kormányzat) fizikai eszközökkel és szigorú szabályozásokkal kikényszeríteni az általa ideálisnak gondolt térhasználatot, hanem teret enged a lakossági igényeknek bizonyos mértékig. A köztér ilyen irányú fejlesztése a tér megélését segíti elő és a tér, mint a demokrácia megnyilvánulásának színtere jelenik meg. A köztérhasználat szabályozottságával az adott rendszer hatalmi lenyomatát is képezi annak minden demokratikus deficitjeivel együtt (BERKI M. 2015). Ebben a scenárióban is megindul a zöldtér kommodifikációja, saját képre formálása, azonban az viszonylag alacsony szinten marad.

Ez jövőkép részben folyamatban van már Szegeden is. Egyre több játszótérre van kihelyezve annak a használati szabályzata, ugyanakkor ez egyrészt közel sem fedi le a városi zöldterek teljes körét. Másrészt a Gergő-liget mintaterület esetében is több tábla jelzi a tüzugyújtási tilalmat, a felmérések során mégis megfigyeltünk a helyszínen táborúzat rakó lakosokat. Továbbá az általunk megfigyelt informális városi zöldtereken is megindult a civil és önkormányzati kezdeményezésű programok szervezése, mely a közösségépítés irányába hat. Több alkalommal a vasúti rom környékén kihelyezett kutyaiskola foglalkozásai működnek, míg a Gergő-ligetben közösségi szemétszedést rendeztek. Mindezek hozzájárulnak a lakos és lakóhely közötti kötelék erősödéséhez (LEFEBVRE, H. 1991; TÓTH B. 2018).

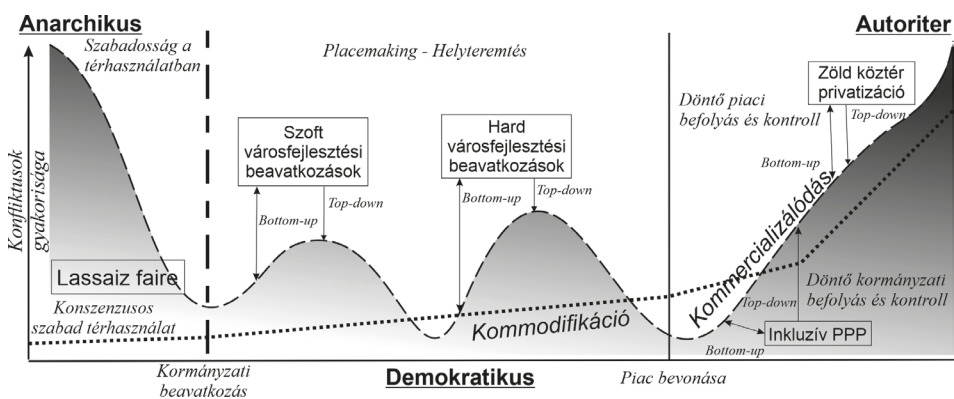
A harmadik scenárió a „hard” (*kemény*) városfejlesztés, melynek keretében komolyabb infrastrukturális, fizikai beruházásokra kerül sor, mely a térhasználat egyre erősebb korlátozásával és gyakran a felülről irányított top-down modell alkalmazásával jár. A mintaterületek esetében a konfliktusok lehetőségét csökkentő jövőkép elsőként a deviáns tevékenységek szabályozott keretek közé terelését végzi el lehetőleg a legszélesebb körben megszólított lakosság térhasználati igényeire reagáló zöldtér fejlesztésekkel. Az egyenlőtlen hatalmi viszonyokból eredeztethetően ez az autoriter fejlesztési attitűd megjelenését is magával hozhatja. A kemény beruházás a kommodifikáció erősödését magával hozhatja, aminek első lépései a zöldtér saját arculatra formálása, használathoz alakítása (BOROS L. 2018). Ez egyre inkább az informális jelleg elvesztését is eredményezi és egyúttal a köztér áruvá válása is megindulhat. A konfliktusok gyakorisága függ a lakossági bevonás mértékétől és a partnerség teljességétől, a demokratikus köztéralakítás alapelveinek alkalmazásától.

Példaképpen Szegeden is létesítettek olyan falakat, amelyek direkt graffitizésre szolgálnak, de nem nagy értékű „hard” beruházásnak lehet tekinteni a szemetesek számának megnövelését is. Ugyanakkor ezen „hard” beruházások szinte minden esetben anyagi tökélet és folyamatos fenntartást is igényelnek, illetve nem feltétlenül képesek az összes alternatív zöldtér használati igényt kielégíteni. Ezen beavatkozások csak addig előnyösek, amíg nem helyeznek plusz kötelezettséget a látogatókra, amelyekkel kirekeszthetnek más eltérő igényű lakosokat. Ennek nyomán összességében meg lehet állapítani, hogy ideális esetben a „soft” és a „hard” megoldások együtt kerülnének alkalmazásra a jövőben, míg az első kettő scenárió valósulna meg a legkevesebb település esetében.

Abban az esetben, ha a fejlesztés folyamatába a piac is bevonódik és a zöldtér alakításában döntő szerepet már az (ön)kormányzat és a piac játssza, akkor a negyedik scenárió valósul meg. A zöldterek kommodifikációja és áruvá válása felgyorsul, és meghatározóvá válik az informális zöldterek formálissá alakítása. Erre egyre több példát tapasztalni

Magyarországon is (BOROS L. 2018), a folyamat pedig elősegíti a városi zöldterek dzsentifikációját (NAGY GY. – TRÁSER N. Z. 2024). Az ilyen típusú egyre inkább autoriter és a piaci érdekeket kiszolgáló beruházások a köztér privatizációját eredményezik. Ez ellehetetleníti az alternatív zöldtérhasználati módok folytatásának a lehetőségét, így erősen kirekesztő és tovább élesíti a meglévő térhasználati konfliktusokat, újakat generálva. Vannak ugyanakkor olyan nemzetközi jó gyakorlatok, amelyek esetében a bottom-up szemléletet alkalmazva, a köz- és magánszféra strukturált együttműködése (BAJNAI L. 2007) valósul meg. A Public-Private Partnership (PPP) inkluzív megvalósulása révén sikerülhet minimalizálni a beruházások során (KIM, Y.-G. et al. 2011) és a köztérprivatizáció negatív hatásait, többek között a kirekesztés mértékét. Továbbá bármilyen beavatkozás esetében kiemelkedően fontos a bottom-up szemlélet és a térhasználók érdemi bevonása a zöldtéralakításban, ezzel párhuzamosan a top-down döntésérvényesítés minimalizálása (BARTA GY. 2009), ugyanis így lehet a konfliktusok kialakulásának az esélyét a leginkább lecsökkenteni (7. ábra).

Erre egy működő példa a Lapos mintaterület, ahol a kezdeti felmérések során nem volt kijelölt fürdőzőhely, azonban azóta a lakossági igények nyomán kialakításra került egy szabályos strand szakasz, amely nem csak biztonságosabbá tette a Tiszában fürdőzést, de jelentősen meg is emelte a zöldteret használók számát. Továbbá ide sorolhatók azon fejlesztések is, hogy egyre több formális zöldterületen kerül kialakításra kutyafuttató, ahol póráz nélkül el lehet engedni a kutyákat.

7. ábra Az informális zöldterek lehetséges fejlődési pályái

Forrás: Saját szerkesztés, 2024

Figure 7 The possible urban development scenarios of the informal urban green spaces

Source: Own editing, 2024

Összefoglalás

Akár az ENSZ, akár az EU szakpolitikai célkitűzéseit, akár a legfőbb szakirodalmakat tekintjük át, megállapítható, hogy az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb hangsúlyt kap a fenntartható városfejlesztés, melyeknek egyik jelentős eszköze a zöldfelületi elemek hatékonyabb kihasználása. Utóbbiakba beletartoznak az eddig sok esetben csak alternatív módokon, kevés lakos által használt informális városi zöldterek is, melyeknek fontos jellemzője a szabályozatlanság, különösen a térhasználati módok terén. Ennek eredményeképpen fennáll a lehetősége, hogy a formális zöldtereket igénybe vevőkhöz képest eltérő látogatói szokások, térhasználói jellemzők tapasztalhatók ezeken. Ehhez kapcsolódóan

a kutatás célkitűzése kettős volt, egyrészt az informális zöldterek látogatóira, kihasználtságára és az erre ható legfőbb tényezőkre, másrészt pedig a jellemző térhasználati szokásokra és azoknak a társadalmi normákhoz, illetve a jogszabályi keretekhez való viszonyának a feltárására vonatkozott.

Munkánk során először a kapcsolódó szakirodalom áttekintését végeztük el, majd ez alapján térinformatikai módszerek segítségével kijelöltünk 14 informális városi zöldteret Szeged területén. A terepi megfigyelést 2020.09.24.-2021.07.16. között folytattuk le a tizennégy mintaterületen, melyek során 12 alkalommal jártuk be a mintaterületeket. Ezekről pontos dokumentációt készítettünk előzetesen összeállított felmérő adatlapok, illetve fényképek formájában. Továbbá a 12 felmérés kiegészítése céljából a 2022-es és a 2023-as években is személyes résztvevő megfigyeléssel változás-utánkövetést végeztünk.

A szegedi informális városi zöldterek állapotára nagy változatosság jellemző, ugyanakkor a fogalom definíciójából is adódóan ez egy folyamatosan átalakuló helyzet. A mintaterületek között vannak viszonylag alacsony látogatottságúak, illetve vannak relatíve nagy látogatószámúak is, melyek kiemelt szerepet töltenek be a lakosság életében. Ezek a területek akár 50-60 látogató is lehet egyidőben. Az egyes informális városi zöldterek látogatottságát és kihasználtságát több tényező is meghatározza, mint például az alapterület nagysága, a mintaterület elhelyezkedése, vagy az IVZT típusa. Ugyanakkor a látogatottságnak vannak a mintaterülettől független befolyásoló is, ilyenek az időjárás, vagy a megfigyelés időpontja. Az informális városi zöldtereket leginkább fizikai tevékenységek végzése céljából látogatják, ám a barátokkal (vagy a rokonokkal) való találkozás is gyakori indok. A látogatók nemi eloszlását vizsgálva nem állapítottunk meg számottevő különbséget, viszont a korosztályok szerinti eloszlás a fiatal felnőttek és a középkorúak nagy arányát mutatta. Az informális városi zöldtereket az esetek döntő többségében csoportosan látogatják, és ugyan előfordulhatnak a közösségi térként is használt IVZT-ken olyan illegális tevékenységek, mint a szemetelés vagy a poráz nélküli kutyasétáltatás, azonban ezek csak a leglátogatottabb mintaterületek esetében fordulhatnak át valós konfliktusokká.

Összességében kijelenthető, hogy a vizsgálatban megfigyelt informális városi zöldterek szerves részét képezik Szegednek, látogatottak, ugyanakkor fontos az esetükben a deviáns viselkedések figyelemmel követése, az azok nyomán kialakulható térhasználati konfliktusok megelőzése. Ennek nyomán négy eltérő lehetséges scenáriót vázoltunk fel az informális városi zöldterek és az azokat alternatív módokon használni kívánó lakosság jövőjével kapcsolatban. Ezek közül az első, hogy nem történnek jelentős beavatkozások, fejlesztések és fennmarad a jelenlegi, *laissez faire*-ként leírható alulszabályozott állapot. A gyakorlatban azonban egyre gyakoribb egy ezzel ellentétes folyamat, a köztterek és a zöldterek kommodifikációja, privatizációja. Az áruvá válásukkal az IVZT-kről egyre több térhasználó szorul ki, különösen, ha a bottom-up helyett top-down szemléletben valósulnak meg a beavatkozások. A második lehetséges scenárió során „*soft*” eszközökkel kezdi el szabályozni a zöldtér használatot a fenntartó (a legtöbb esetben az önkormányzat), amelyekre jó példák az edukációs kampányok vagy az újonnan kidolgozott köztérhasználati szabályok. Ugyanakkor amennyiben nem valós, lakossági igényekre reagálnak, akkor ezen beavatkozások sikeressége is kérdéses. Ezek nyomán valósulhatnak meg „*hard*” városfejlesztési beruházások. Ezen utóbbi scenárió esetében már olyan infrastruktúra- vagy köztérelemeket hoz létre a fenntartó, amelyek támogatják egyes, akár korábban alternatívnak számító térhasználati módokat is. Ugyanakkor ezen beruházások költségigénye nyomán összességében azt lehet kiemelni, hogy a sikeres zöldtér beavatkozások egyszerre alkalmaznak „*soft*” és „*hard*” városfejlesztési eszközöket, illetve a valós lakossági igényekre reagálnak akár a bottom-up szemlélet alkalmazása révén is.

A negyedik szcenárióban a piaci érdekek felülírják a lakossági igényeket és a demokratikus zöldterfejlés egyre inkább autoriterbe fordul. Megtörténik a zöld köztér privatizációja.

Összeségében elmondható, hogy az informális városi zöld közterek nagy hasonlóságot mutatnak a hagyományos értelemben vett közterekkel azok használatát és funkcióit tekintve. Azonban a gyors átalakulás és a különböző, informalitásból eredő konfliktusok miatt a városi szövetben betöltött szerepük, megítélésük az egyén vagy közösség nézőpontjától függ.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-2-SZTE-620 és ÚNKP-23-4-SZTE-647 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült. A TKP2021-NVA-09 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

TRÁSER NÁNDOR ZOLTÁN
SZTE TTIK Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged
trasern@gmail.com

NAGY GYULA
SZTE TTIK Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged
gynagy@geo.u-szeged.hu

IRODALOM

- ALMANZA, E. – JERRETT, M. – DUNTON, G. – SETO, E. – PENTZ, M. A. 2012: A study of community design, greenness, and physical activity in children using satellite, GPS and accelerometer data. – *Health & Place* 18. 1. pp. 46–54. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2011.09.003>
- ARNSTEIN, S. R. 1969: A ladder of citizen participation. – *Journal of the American Institute of planners* 35. pp. 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- BAJNAI L. 2007: Városfejlesztés. Scolar kiadó, Budapest, pp. 191.
- BARTA GY. 2009: Integrált városfejlesztési stratégia: A városfejlesztés megújítása. – *Tér és Társadalom* 23. 3. pp. 1–12. <https://doi.org/10.17649/TET.23.3.1253>
- BELMEZITI, A. – CHERQUI, F. – KAUFMANN, B. 2018: Improving the multi-functionality of urban green spaces: Relations between components of green spaces and urban services. – *Sustainable cities and society* 43. pp. 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2018.07.014>
- BENDE, CS. – NAGY, GY. 2020: Community gardens in post-socialist Hungary: Differences and similarities. *Geographia Polonica* 93. 211–228. <https://doi.org/10.1763/GPol.0170>
- BENEDICT, M. A. – MCMAHON, E. T. 2012: *Green Infrastructure: Linking Landscapes and Communities*. – Island Press, Washington D. C. pp. 1–2.
- BERDEJO-ESPINOLA, V. – SUÁREZ-CASTRO, A. F. – AMANO, T. – FIELDING, K. S. – OH, R. R. Y. – FULLER, R. A. 2021: Urban green space use during a time of stress: A case study during the COVID-19 pandemic in Brisbane, Australia. – *People and Nature* 3. pp. 597–609. <https://doi.org/10.1002/pan3.10218>
- BERKI M. 2015: A térbeliség trialektikája. – *Tér és társadalom* 29. pp. 3–18. <https://doi.org/10.17649/TET.29.2.2658>
- BILLIARD, E. 2014: The privatisation of public spaces and the decline of urban connectivity in Paceville. – *Omertaa, Journal for Applied Anthropology* pp. 606–610.
- BJÖRK, J. – ALBIN, M. – GRAHN, P. – JACOBSSON, H. – ARDÖ, J. – WADBRO, J. – ÖSTERGREN, P.O. – SKÄRBÄCK, E. 2008: Recreational values of the natural environment in relation to neighbourhood satisfaction, physical activity, obesity and wellbeing. – *Journal of Epidemiology and Community Health* 62. e2.

- BOROS L. 2006: A városi tér használatához kapcsolódó konfliktusok. – In: KISS A. – MEZŐSI G. – SÜMEGHY Z. (szerk.): Táj, környezet és társadalom. Ünnepi tanulmányok Keveiné Bárány Iлона professzor asszony tiszteletére. – SZTE Éghajlattani és Tájföldrajzi Tanszék, Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Szeged. pp. 109–116.
- BOROS L. 2018: A köztetek áruvá válása a magyar városokban. – Településföldrajzi tanulmányok 7. 1. pp. 18–37.
- BOROS L. 2019: Társadalmi konfliktusok a köztéren – a budapesti Szabadság tér példája. – Településföldrajzi Tanulmányok 8. 1. pp. 91–109.
- BOROS, L. 2017: A köztetek átalakulása és a turizmus. – In: RÉGI T. – RÁTZ T. – MICHALKÓ G. (szerk): Turizmus és transzformáció. – Turizmus Akadémia, Orosháza-Budapest pp. 131–149.
- CASTELLS, M. 2005-1996: A hálózati társadalom kialakulása – Az információ kora – gazdaság, társadalom és kultúra I. kötet. *The Rise of the Network Society. – The Information Age: Economy, Society and Culture Volume*, Blackwell. – Gondolat Könyvkiadó Kft., Fordította: ROHONYI A. pp. 533.
- CHEN, S. – WANG, Y. – NI, Z. – ZHANG, X. – XIA, B. 2020: Benefits of the ecosystem services provided by urban green infrastructures: Differences between perception and measurements. – *Urban Forestry & Urban Greening* 54. 126774 <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2020.126774>
- COLES, R.W. – BUSSEY, S.C. 2000: Urban forest landscapes in the UK – progressing the social agenda. – *Landscape and Urban Planning* 52. pp. 181–188.
- CSOMÓS G. – FARKAS Z. J. – KOLCSÁR R. A. – SZILASSI P. – KOVÁCS Z. 2021: Measuring socio-economic disparities in green space availability in post-socialist cities. – *Habitat International* 117. 102434. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102434>
- DEAR, M. – FLUSTY, S. 1998: Postmodern urbanism. – *Annals of the Association of American Geographers* 88. pp. 50–72. <https://doi.org/10.1111/1467-8306.00084>
- DÖMÖTÖR T. 2009: Közösségi részvétel a területi tervezésben. – Doktori Disszertáció, Budapesti Corvinus Egyetem. https://phd.lib.uni-corvinus.hu/338/1/domotor_tamas.pdf
- DURKHEIM, É. 2000: Az öngyilkosság. – *Osiris*, Budapest. pp. 267–282.
- ELBAKIDZE, M. – DAWSON, L. – ERMEL, L. K. – MIKUSIŃSKI, G. – HEDBLÖM, M. – KOROHODA, N. – KRULOV, I. – SMALIYCHUK, A. – KURDADZE, T. – UGREKHELIDZE, K. – ONGENA, Y. – SAYADYAN, H. – GALSTYAN, M. – GRODZINSKA, O. 2023: Understanding people's interactions with urban greenspace: Case studies in Eastern Europe. – *Urban Forestry & Urban Greening* 89 <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.128117>
- ERŐSS, A. 2019: Szimbolikus terek és térhasználat többnemzetiségű városokban: Beregszász és Nagyvárad példája. – *Névtani Értesítő* 41. pp. 183–187. <https://doi.org/10.15476/ELTE.2018.051>
- ERŐSS, A. 2024: Hatalomváltó terek: szimbolikus terek és térhasználat többnemzetiségű városokban. – Gondolat Kiadó, Budapest, Magyarország, 200 p.
- FARAHANI, L. M. – MALLER, C. 2019: Investigating the benefits of 'leftover' places: Residents' use and perceptions of an informal greenspace in Melbourne. – *Urban Forestry – Urban Greening* 41 pp. 292–302. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.04.017>
- FISCHER, L.K. – HONOLD, J. – BOTZAT, A. – BRINKMEYER, D. – CVEJIĆ, R. – DELSHAMMAR, T. – ELANDS, B. – HAASE, D. – KABISCH, N. – KARLE, S.J. – LAFORTEZZA, R. – NASTRAN, M. – NIELSEN, A.B. – VAN DER JAGT A.P. – VIERIKKO, K. – KOWARIK, I. 2018: Recreational ecosystem services in European cities: Sociocultural and geographical contexts matter for park use. – *Ecosystem Services* 31. pp. 455–467. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2018.01.015>
- FLEISCHER T. 2012: Városi tevékenységi terek és áramlási terek harmonikus együttélése. – X. Európai Közlekedési Kongresszus: A városi és városközi közlekedés új útjain, Budapest. pp. 44–48.
- FOSTER, C. – HILLSDON, M. – THOROGOOD, M. 2004: Environmental perceptions and walking in English adults. – *Journal of Epidemiology & Community Health* 58. pp. 924–928.
- GEHL, J. 2011: *Life between buildings*. – Island Press, Washington – Covelo – London. 11 p.
- GEHL, J. 2013: *Cities for people*. – Island press, Washington – Covelo – London 73 p.
- GILES-CORTI, B. – BROOMHALL, M.H. – KNUIMAN, M. – COLLINS, C. – DOUGLAS, K. – NG, K. – LANGE, A. – DONOVAN, R.J. 2005: Increasing walking. How important is distance to, attractiveness, and size of public open space? – *American Journal of Preventive Medicine* 28. 2S2. pp. 169–176.
- GOULD, K. A. – LEWIS, T. L. 2012: The environmental injustice of green gentrification: the case of Brooklyn's prospect park. – In: DESENA, J. – SHORTELL, T. (szerk.): *The World in Brooklyn: Gentrification, Immigration, and Ethnic Politics in a Global City*. – Lexington Books, Plymouth, pp. 113–146.
- GÖNCZŐ V. – TÉGLÁS A. 2003: „Mindenhová kell fűjni, én úgy mondom.” – Egy szegedi graffitizs csoport kultúrájának vizsgálata. – Országos Széchenyi Könyvtár, Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu/01100/01145>
- GÖNCZŐ V. 2011: Graffiti: a vizuális sűrűség hatása és a terek tipológiája. – *Kultúra és Közösség* 2 p.
- GYÁNTI G. 1999: *Az utca és a szalon*. – Új mandátum kiadó, Budapest. pp. 41–43.
- HABERMAS, J. 1999: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. – Osiris Kiadó, Budapest. 395 p.
- HAINES-YOUNG, R. – POTSHIN, M. 2013: *Common International Classification of Ecosystem Services (CICES): Consultation on Version 4, August-December 2012*. – EEA Framework Contract No EEA/IEA/09/003

- https://chrisbroughtonartist.co.uk/content/uploads/sites/8/2012/07/CICES-V43_Revised-Final_Report_29012013.pdf
- HARVEY, D. 1989: From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. – *Geografiska Annaler Series B, Human Geography*, 71. pp. 3–17. <https://doi.org/10.1080/04353684.1989.11879583>
- HARVEY, D. 2008: The right to the city. – *New Left Review* 53. pp. 23–40.
- JÁMBOR-KARDOS V. – VEDRÉSI K. 2016: On the edge of new public spaces – city-centre renewal and exclusion in Kaposvár, Hungary. *Hungarian Geographical Bulletin* 65. 3. 225–235. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.65.3.2>
- JÁMBOR V. E. 2016: Megújuló városi terek – mindenkinek? Turisztikai célú városrehabilitáció és térbeli kirekesztés Kaposváron. – *Településföldrajzi Tanulmányok* 5. pp. 29–50.
- JENSEN, F. S. – KOCH, N. E. 2004: Twenty-five Years of Forest Recreation Research in Denmark and its Influence on Forest Policy. – *Scandinavian Journal of Forest Research* 19. pp. 93–102. <https://doi.org/10.1080/14004080410034173>
- JORGENSEN, A. – TYLECOTE, M. 2007: Ambivalent landscapes—wilderness in the urban interstices. – *Landscape Research* 32. pp. 443–462. <https://doi.org/10.1080/01426390701449802>
- KÁNTOR N. – GULYÁS Á. – ÉGERHÁZI L. A. – UNGER J. 2010: Komplex humánkomfort vizsgálatok városi környezetben—II. rész. – *Léghő: Az Országos Meteorológiai Intézet szakmai tájékoztatója* 55. pp. 115–126.
- KEARNEY, A. 2006: Residential development patterns and neighborhood satisfaction: impacts of density and nearby nature. – *Environment and Behavior* 38. 1. pp. 112–139. <https://doi.org/10.1177/0013916505277607>
- KIM, M. – RUPPRECHT, C.D.D. – FURUYA, K. 2018: Residents' Perception of Informal Green Space—A Case Study of Ichikawa City, Japan. – *Land* 3. pp. 102. <https://doi.org/10.3390/land7030102>
- KIM, Y.-G. – HAN, S.-Y. – ZOH, K.-J. 2011: A Study of Urban Park Development and Management through Public-Private Partnership. – *Journal of the Korean Institute of Landscape Architecture* 39. 3. pp. 83–97. <https://doi.org/10.9715/kila.2011.39.3.083>
- KIVE, S. 2023: Designing Out: A Framework for Studying Hostile Design. Conference paper, 112th ACSA Annual Meeting. <https://doi.org/10.35483/ACSA.AM.112.88>
- KOLCSÁR R. A. – CSIKÓS N. – SZILASSI P. 2021: Testing the limitations of buffer zones and Urban atlas population data in urban green space provision analyses through the case study of Szeged, Hungary. – *Urban forestry & urban greening* 57. 126942.
- KONIJNENDIJK, C.C. 2008: The Forest of Fear. – In: *The Forest and the City*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8371-6_3
- KOVÁCS Z. 2017: Városok és urbanizációs kihívások Magyarországon. – *Magyar Tudomány* 3. pp. 302–310.
- LEFEBVRE, H. 1991: The production of space. – Basil Blackwell, Oxford 464 p.
- LETENYEI L. 2005: Településkutatás. – Ráció Kiadó, Budapest. 55 p. <https://doi.org/10.14267/963-0606-25-9>
- LU, Y. – ZHAO, J. – WU, X. – LO, S. M. 2021: Escaping to nature during a pandemic: A natural experiment in Asian cities during the COVID-19 pandemic with big social media data. – *Science of The Total Environment* 777. 146092. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.146092>
- LUO, S. – PATUANO, A. 2023: Multiple ecosystem services of informal green spaces: A literature review. – *Urban Forestry – Urban Greening* 81. 127849. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.127849>
- MEGGYESI T. 2009: Városépítészeti alaktan. – Terc, Budapest. 308 p.
- MERTON, R. 2002: Társadalomelmélet és társadalmi struktúra. – Osiris, Budapest. pp. 222–243.
- MITCHELL, D. 1995: The End of Public Space? People's Park, Definitions of the Public, and Democracy. – *Annals of the Association of American Geographers* 85. pp. 108–133. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1995.tb01797.xa>
- MONNO, V. – KHAKEE, A. 2012: Tokenism or political activism? Some reflections on participatory planning. – *International Planning Studies* 17. pp. 85–101. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.638181>
- NAGY E. – TIMÁR J. – NAGY G. – VELKEY G. 2015: A társadalmi-térbeli marginalizáció folyamatai a leszakadó vidéki térségekben. – *Tér és Társadalom* 29. pp. 35–52. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2680>
- NAGY GY. – TRÁSER N. Z. 2024: Informális zöldterek városfejlesztési jelentősége és átalakulása Szeged példáján. – *Tér és Társadalom* 38. 3. 3–32. <https://doi.org/10.17649/TET.38.3.3513>
- NIELSEN, T.S. – HANSEN, K.B. 2007: Do green areas affect health? Results from a Danish survey on the use of green areas and health indicators. – *Health and Place* 13. pp. 839–850. <https://doi.org/10.1016/j.HEALTHPLACE.2007.02.001>
- ONGJERTH R. 2009: Hol vagy vitruvius? Közösségi zöldterület-fejlesztés a nagyvárosokban. *Földrajzi Közlemények*. 133. 4. pp. 489–494.
- PALLIWODA, J. – KOWARIK, I. – LIPPE, M. V. D. 2017: Human-biodiversity interactions in urban parks: The species level matters. – *Landscape and Urban Planning* 157. pp. 394–406. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.09.003>
- PETTY, J. 2016: The London spikes controversy: Homelessness, urban securitisation and the question of 'hostile architecture'. – *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 5. pp. 67–81. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.v5i1.286>

- PIETRZYK-KASZYŃSKA, A. – CZEPIKIEWICZ, M. – KRONENBERG, J. 2017: Eliciting non-monetary values of formal and informal urban green spaces using public participation GIS. – *Landscape and Urban Planning* 160. pp. 85–95. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.12.012>
- QUINTON, J. – NESBITT, L. – SAX, D. 2022: How well do we know green gentrification? A systematic review of the methods. – *Progress in Human Geography* 4. pp. 960–987. <https://doi.org/10.1177/03091325221104478>
- RODRIGUES, F.M.A. 2015: Da Especificidade do Parque Português Contemporâneo [Doktori értekezés, University of Porto]
- ROOVERS, P. – HERMY, M. – GULINCK, H. 2002: Visitor profile, perceptions and expectations in forest from a gradient of increasing urbanisation in central Belgium. – *Landscape and Urban Planning* 59. pp. 129–145. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(02\)00011-7](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(02)00011-7)
- RUPPRECHT, C.D.D. – BYRNE, J.A. 2014a: Informal urban greenspace: A typology and trilingual systematic review of its role for urban residents and trends in the literature. – *Urban Forestry – Urban Greening* 4. pp. 597–611. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2014.09.002>
- RUPPRECHT, C.D.D. – BYRNE, J.A. 2014b: Informal Urban Green-Space: Comparison of Quantity and Characteristics in Brisbane, Australia and Sapporo, Japan. – *PLoS ONE* 6. pp. 1–17. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0099784>
- RUPPRECHT, C.D.D. 2017: Informal Urban Green Space: Residents' Perception, Use, and Management Preferences across Four Major Japanese Shrinking Cities. – *Land* 6. pp. 59. <https://doi.org/10.3390/land6030059>
- SÁGI M. 2022: Köztér-térkontroll-közbiztonság: A térfelügyelő kamerák hatékonyságának kérdései. – *Földrajzi Közlemények* 146. 1. pp. 48–61. <https://doi.org/10.32643/fk.146.1.4>
- SAMUELSSON, K. – BARTHEL, S. – COLDING, J. – MACASSA, G. – GIUSTI, M. 2020: Urban nature as a source of resilience during social distancing amidst the coronavirus pandemic. – *Landscape and Urban Planning* In Press <https://doi.org/10.31219/osf.io/3wx5a>
- SANG, A. O. – KNEZ, I. – GUNNARSSON, B. – HEDBLUM, M. 2016: The effects of naturalness, gender, and age on how urban green space is perceived and used. – *Urban forestry & urban greening* 18. pp. 268–276. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2016.06.008>
- SCHIPPERIJN, J. – EKHOLM, O. – STIGSDOTTER, U. K. – TOFTAGER, M. – BENTSEN, P. – KAMPER-JØRGENSEN, F. – RANDRUP, T. B. 2010: Factors influencing the use of green space: Results from a Danish national representative survey. – *Landscape and urban planning* 95. 3. 130–137. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2009.12.010>
- SCHIPPERIJN, J. 2010: Use of urban green space. – *Forest & Landscape Research* 45. 155 p.
- SHAN, X. 2014: Socio-demographic variation in motives for visiting urban green spaces in a large Chinese city. – *Habitat International* 41. pp. 114–120. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2013.07.012>
- SIKORSKA, D. – ŁĄSKIEWICZ, E. – KRAUZE, K. – SIKORSKI, P. 2020: The role of informal green spaces in reducing inequalities in urban green space availability to children and seniors. – *Environmental science & policy* 108. 144–154. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.03.007>
- SIKORSKI, P. – GAWRYSZEWSKA, B. – SIKORSKA, D. – CHORMAŃSKI, J. – SCHWERK, A. – JOJCYK, S. – CIĘŻKOWSKI, W. – ARCHICIAŃSKI, P. – ŁĘPKOWSKI, M. – DYMITYRSZYN, I. – PRZYBYSZ, A. – WIŃSKA-KRYSIAK, M. – ZAJDEL, B. – MATUSIAK, J. – ŁĄSKIEWICZ E. 2021: The value of doing nothing – How informal green spaces can provide comparable ecosystem services to cultivated urban parks. – *Ecosystem Services* 50. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2021.101339>
- SOMMER, R. – SOMMER, B. 2002: Mapping and trace measures. – In: SOMMER, R. – SOMMER, B. (szerk.): *A Practical Guide to Behavioural Research: Tools and Techniques*. – Oxford University Press, New York, NY. pp. 63–79.
- STAEHEL, L. – MITCHELL, D. 2009: Public Space. In: KITCHIN, R. – THRIFT, N. (szerk.): *International Encyclopaedia of Human Geography*. – 8. kötet. Elsevier, Amsterdam – Oxford. pp. 511–516.
- STANFORD, H. R. – GARRARD, G. E. – KIRK, H. – HURLEY, J. 2022: A social-ecological framework for identifying and governing informal greenspaces in cities. – *Landscape and Urban Planning* 221. 104378. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2022.104378>
- SZALAI Á. 2017: Városi térhasználat vizsgálata, térpályák modellezése kiválasztott szegedi mintaterületen. – In: KERESZTES G. (szerk.): *Tavaszi szél*. – Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest. pp. 470–481.
- TAYLOR L. – HOCHULI, D. F. 2017: Defining greenspace: Multiple uses across multiple disciplines. – *Landscape and Urban Planning* 158. pp. 25–38. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.09.024>
- TIHANYI D. 2012: Kreatív stratégiák és a köztéri művészet szerepe a városrehabilitációban [Doktori értekezés, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem]
- TÓTH B. – NAGY Gy. 2016: Közélet és köztér kapcsolata egy békéscsabai példán keresztül. – In: KERESZTES, G. (szerk.) *Tavaszi Szél 2016 Konferencia = Spring Wind 2016: Konferenciakötet IV. Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ)*, Budapest. pp. 315–330.
- TÓTH B. 2018: Emberközpontú köztérfejlesztési gyakorlatok értelmezése kritikai társadalomelméleti gondolatok mentén. – *Településföldrajzi Tanulmányok* 7. 2. pp. 3–17.

- TÓTH G. 2007: Összegzés William Foote Whyte Utcasarki társadalom című kötetében lejegyzett terepmunka-tapasztalatairól. – In: GERGELY A. (szerk.): Város-képzetek. – MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont, Budapest. pp. 14–16.
- TÓTH Z. 2001: Építészet – városépítészet: Hagyományok és modernizáció. – Ponte Press Kiadó, Pécs.
- TZOULAS, K. – KORPELA, K. – VENN, S. – YLI-PELKONEN, V. – KAZMIERCZAK, A. – NIEMELA, J. – JAMES, P. 2007: Promoting ecosystem and human health in urban areas using Green Infrastructure: A literature review. – *Landscape and Urban Planning* 3. pp. 167–178. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.02.001>
- UDVARHELYI T. 2010: Köztér, demokrácia és kulturális sokszínűség. – Régi-új magyar építőművészet, Budapest. pp. 19–26.
- VALENTINE, G. 1996: (Re)negotiating the “Heterosexual Street”. Lesbian Productions of Space. – In: DUNCAN, N. (szerk.): *BodySpace: Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality*. – Routledge, London – New York. pp. 146–155.
- VARGA P. I. 2011: Köz-Tér-Alakítás: A városi rendeltetés és a helyi használat a köztértervezés gyakorlatának tükrében [Doktori értekezés, Moholy – Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem].
- VEDRÉDI K. 2014: Köztérfejlesztések hatásai a gyulai Kossuth tér példáján. – Taylor Gazdálkodás- és szervezőstudományi folyóirat 6. 3-4. pp. 258–266.
- VENTER, Z. S. – BARTON, D. N. – GUNDERSEN, V. – FIGARI, H. – NOWELL, M. 2020: Urban nature in a time of crisis: recreational use of green space increases during the COVID-19 outbreak in Oslo, Norway. – *Environmental Research Letters* 10. 104075. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/abb396>
- VENTER, Z. S. – BARTON, D. N. – GUNDERSEN, V. – FIGARI, H. – NOWELL, M. S. 2021: Back to nature: Norwegians sustain increased recreational use of urban green space months after the COVID-19 outbreak. – *Landscape and Urban Planning* 214. 104175. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2021.104175>
- VIDAL, D. G. – TEIXEIRA, C. P. – FERNANDES, C. O. – OLSZEWSKA-GUIZZO, A. – DIAS, R. C. – VILAÇA, H. – BARROS, N. – MAIA, R. L. 2022: Patterns of human behaviour in public urban green spaces: On the influence of users’ profiles, surrounding environment, and space design. – *Urban Forestry & Urban Greening* 74. 127668. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2022.127668>
- VINER, J. 1927: Adam Smith and laissez faire. – *Journal of political economy* 35. 2. pp. 198–232. <https://doi.org/10.1086/253837>
- WANG, J. – BANZHAF, E. 2018: Towards a better understanding of Green Infrastructure: A critical review. – *Ecological Indicators* 85. pp. 758–772. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2017.09.018>
- WANG, J. – XU, C. – PAULEIT, S. – KINDLER, A. – BANZHAF, E. 2019: Spatial patterns of urban green infrastructure for equity: A novel exploration. – *Journal of Cleaner Production* 238. 117858. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.117858>
- WOLCH, J. R. – BYRNE, J. – NEWELL, J. P. 2014: Urban green space, public health, and environmental justice: The challenge of making cities ‘just green enough’. – *Landscape and Urban Planning* 125. pp. 234–244. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.01.017>
- XIE, J. – LUO, S. – FURUYA, K. – SUN, D. 2020: Urban Parks as Green Buffers During the COVID-19 Pandemic. – *Sustainability* 12. 6751. <https://doi.org/10.3390/su12176751>
- YANG, C. – HE, X. – WANG, R. – YAN, F. – YU, L. – BU, K. – YANG, J. – CHANG, L. – ZHANG, S. 2017: The Effect of Urban Green Spaces on the Urban Thermal Environment and Its Seasonal Variations. – *Forests* 8. 153. <https://doi.org/10.3390/f8050153>
- YOUNG, R. – ZANDERS, J. – LIEBERKNECHT, K. – FASSMAN-BECK, E. 2014: A comprehensive typology for mainstreaming urban green infrastructure. – *Journal of Hydrology* 519. pp. 2571–2583. <https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2014.05.048>
- ZHANG, W. – YANG, J. – MA, L. – HUANG, C. 2015: Factors affecting the use of urban green spaces for physical activities: Views of young urban residents in Beijing. – *Urban Forestry & Urban Greening* 14. pp. 851–857. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.08.006>
- ZHOU, X. – RANA, M.P. 2012: Social benefits of urban green space: A conceptual framework of valuation and accessibility measurements. – *Management of Environmental Quality* 23. 2. pp. 173–189. <https://doi.org/10.1108/14777831211204921>

Internetes források

1999. évi LXIII. törvény a közterület-felügyeletről (1999.06.21.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900063.tv>
2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (2012.01.06.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=al200002.tv>
- Google Mobility Report, 2022 (<https://www.google.com/covid19/mobility/>) (Letöltés: 2024.03.28.) <https://ensz.kormany.hu/agenda-2030> (Letöltés: 2024.03.28.) https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities_hu (Letöltés: 2024.03.28.) <https://sdgs.un.org/goals> (Letöltés: 2024.03.28.)
- Magyarország Kormánya. (1997). Az országos településrendezési és építési követelményekről (253/1997. (XII. 20.) Kormányrendelet). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700253.kor>